

národní
úložiště
šedé
literatury

1.2.2.7-8 Analýza elektronických služeb NTK

Národní technická knihovna
2012

Dostupný z <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-150193>

Dílo je chráněno podle autorského zákona č. 121/2000 Sb.

Tento dokument byl stažen z Národního úložiště šedé literatury (NUŠL).

Datum stažení: 11.07.2024

Další dokumenty můžete najít prostřednictvím vyhledávacího rozhraní nusl.cz .

1.2.2.7

Analýza elektronických služeb NTK

1.2.2.8

Analýza služeb NTK s vazbou na strategii SMART Administration

V Praze, dne 27. září 2012
Verze dokumentu 3.0

FINÁLNÍ VERZE

Obsah

Obsah.....	2
Seznam tabulek a obrázků.....	5
Seznam použitých zkratk.....	6
1 Úvod.....	7
1.1 Účel dokumentu.....	7
1.2 Přístup k provedení analýzy.....	7
2 Posouzení souladu poskytovaných služeb se strategií SMART Administration.....	9
2.1 Základní principy strategie SMART Administration.....	9
2.2 Soulad okruhů vize a strategie NTK na období 2012 – 2015 s principy strategie SMART Administration.....	11
2.3 Shrnutí souladu vize a strategie NTK s principy strategie SMART Administration 2007 - 2015.....	14
2.4 Doporučení vyplývající z posouzení souladu se strategií SMART Administration.....	15
3 Zhodnocení současné situace ČR v oblasti akvizice a poskytování elektronických informačních služeb.....	17
3.1 Popis současného stavu.....	17
3.2 Vyhodnocení současného stavu v oblasti akvizice a prezentace EIZ v ČR.....	19
4 Akvizice elektronických informačních zdrojů.....	21
4.1 Nové směry v akvizici knihoven – získávání licencí, ne fyzické pořizování zdrojů.....	21
4.2 Nové trendy v licenční politice.....	21
4.3 Modely akvizice EIZ v Evropě a trendy v oblasti akvizice.....	22
4.3.1 Modely v oblasti akvizice EIZ.....	22
4.3.2 Strategie licenčních konsorcií.....	23

4.3.3	Příklad dobré praxe v pořizování EIZ: Finský model - FinELib (Finnish National Electronic Library)	23
4.3.4	Trendy v oblasti akvizice EIZ	24
4.4	Akvizice EIZ v ČR.....	25
4.4.1	Dotační programy MŠMT	25
4.4.2	Zapojení NTK do programu INFOZ.....	26
4.4.3	Zkušenosti NTK se zpřístupňováním elektronických zdrojů	26
4.5	Vyhodnocení akvizice EIZ v ČR, včetně vyhodnocení role NTK	34
5	Prezentace EIZ a poskytování elektronických informačních služeb	35
5.1	Příklady dobré praxe a trendy v oblasti poskytování elektronických služeb v zahraničí.....	35
5.1.1	German National Library of Science and Technology/University Library of Hannover (Německo)	35
5.1.2	Stockholm University Library.....	36
5.1.3	University of Queensland – nejčastější nedostatky a snahy o zlepšení	38
5.1.4	Světové trendy v oblasti poskytování elektronických informačních služeb a zpřístupňování elektronických zdrojů	38
5.2	Elektronické služby poskytované NTK	39
5.2.1	VPK.....	42
5.2.2	NUŠL	43
5.2.3	EoD – E-book on demand.....	44
5.2.4	Oborová brána TECH	45
5.2.5	Kramerius	46
5.2.6	Open Access.....	47
5.2.7	PSH	48
5.2.8	SFX.....	49
5.2.9	VuFind	49
6	Doporučení pro zefektivnění elektronických služeb poskytovaných NTK.....	51
6.1	Vyhodnocení navržených doporučení na matici přínos-náročnost	51

6.2	Seznam a popis doporučení.....	52
7	Použité zdroje.....	58
	Příloha č.1: Dostupné informace k problematice licencí	59

Seznam tabulek a obrázků

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vyhodnocení souladu vize rozvoje jednotlivých okruhů činnosti NTK s principy strategie SMART Administration	13
Tabulka 2: Výběr z podmínek zpřístupnění	27
Tabulka 3: Počet stažených článků	27
Tabulka 4: Výběr z podmínek zpřístupnění	28
Tabulka 5: Počet stažených článků	28
Tabulka 6: CSL a využití	29
Tabulka 7: Výběr z podmínek zpřístupnění	31
Tabulka 8: Počet stažených článků	31
Tabulka 9: Počet článků českých autorů v DB Scopus	32
Tabulka 12: Počet využití elektronických zdrojů	37
Tabulka 13: Počet dostupných a nově akvírovaných knih	37

Seznam obrázků

Obrázek 1: Přístup k provedení analýzy elektronických informačních služeb NTK	8
Obrázek 2: Hexagon veřejné správy – dle strategie SMART Administration v období 2007 – 2015	9
Obrázek 3: Konceptuální model současného stavu akvizice a prezentace elektronických informačních zdrojů v ČR	17
Obrázek 4: Konceptuální zobrazení finského modelu pořizování EIZ	24
Obrázek 5: Úvodní internetová stránka TIB/UB	36
Obrázek 6: Úvodní stránka Stockholmské univerzitní knihovny	37
Obrázek 7: Elektronické služby poskytované NTK	40
Obrázek 8: Vyhodnocení doporučení na matici přínos-náročnost	51

Seznam grafů

Graf 1: Počet stažených článků a počet členů konsorcií	27
Graf 2: Počet stažených článků, členů konsorcií, počet titulů	29
Graf 3: Počet stažených článků, počet členů konsorcia	30
Graf 4: Počet stažených článků, členů konsorcií, počet titulů	31
Graf 5: Podíl titulů nakladatelství Elsevier Science, Springer Verlag, John Wiley & Sons, Kluwer Academic Publishing a Blackwell ve Scopus: údaj 2009	32
Graf 6: Meziroční nárůst článků českých autorů v letech 1998-2011	32
Graf 7: Počet stažení článků z informačních zdrojů poskytovaných NTK v rámci konsorciální spolupráce s ostatními institucemi v období 2001-2011	33

Seznam použitých zkratek

AV ČR	Akademie věd České republiky
CSL	Computer, science, library
ČT	Česká televize
ČVUT	České vysoké učení technické
DDS	Document Delivery Services (služba dodání dokumentu)
DOAJ	Directory of Open Access Journals
EFI	Efektivní informační služby NTK pro veřejnost a státní správu (projekt ESF OP LZZ reg. č. CZ.1.04/4.1.00/59.00019)
EIS	Elektronické informační služby
EIZ	Elektronické informační zdroje
EoD	E-book on demand (E-kniha na objednávku)
FinELib	Finnish Nation Electronic Library
FO	Fyzická osoba
ICOLC	International Coalition of Library Consortia
IEEE	Institute of Electrical and Electronics Engineers (Institut pro elektrotechnické a elektronické inženýrství)
INFOZ	Informační zdroje pro výzkum
ICT	Informační a komunikační technologie
IT	Informační technologie
JIB	Jednotná informační brána
KSŠL	Kooperační systém šedé literatury
LUH	Leibnitz University of Hannover
MČ P6	Městská část Praha 6
MMVS	Mezinárodní meziknihovní výpůjční služba
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NTK	Národní technická knihovna
NUŠL	Národní úložiště šedé literatury
OP LZZ	Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost
OP VaVpl	Operační program Výzkum a vývoj pro inovace
OP VK	Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost
PO	Právnícká osoba
PSH	Polytematický strukturovaný heslář
RFID	Radio Frequency Identification (Identifikace pomocí rádiové frekvence)
RVV	Rada pro výzkum a vývoj
SEO	Search Engine Optimization (optimalizace internetových stránek pro internetové vyhledávače)
SFX	Special Effects (link server firmy ExLibris)
STM	Science, technology and medicine (věda, technologie a medicína)
SW	Software
TIB/UB	Technische informationsbibliothek (Německá národní technická knihovna/Universitní knihovna v Hannoveru)
VaV	Výzkum a vývoj
VaVal	Výzkum, vývoj a inovace
VPK	Virtuální polytechnická knihovna
VŠ	Vysoká škola
VŠCHT	Vysoká škola chemicko-technologická

1 Úvod

1.1 Účel dokumentu

Tento dokument byl zpracován jako výstup části 2. fáze projektu „Efektivní informační služby NTK pro veřejnost a státní správu“: 1.2.2 - Analýza veřejných informačních služeb poskytovaných NTK (část Analýza elektronických služeb NTK, Analýza služeb s vazbou na strategii SMART Administration). Dokument popisuje výsledky analýzy systému akvizice elektronických informačních zdrojů (dále EIZ) a jejich prezentace prostřednictvím vzdáleného přístupu a v rámci konkrétních elektronických služeb a to jak na NTK, tak průřezově v celém systému knihoven v ČR. **Cílem dokumentu je poskytnout popis a zhodnocení současného stavu akvizice a prezentace elektronických informačních zdrojů a navrhnout doporučení pro NTK s cílem dalšího rozvoje této oblasti.**

1.2 Přístup k provedení analýzy

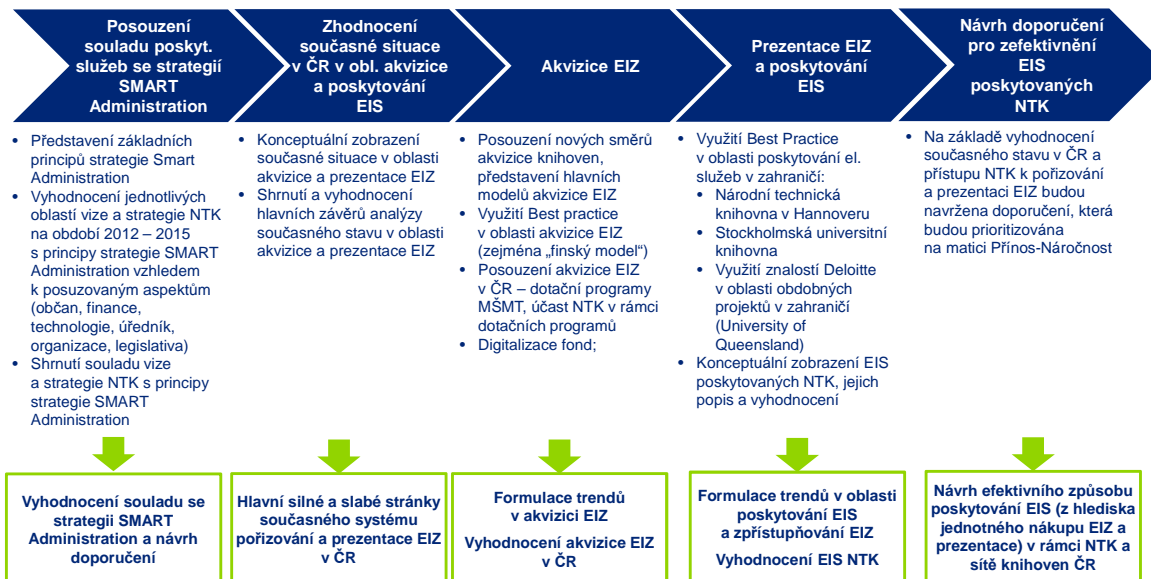
Analýza vychází ze studia veřejně dostupných dokumentů a dokumentů předaných ze strany NTK v oblasti akvizice a prezentace EIZ a ze studia praxe v dané oblasti v zahraničí a navazuje na závěry analýz realizovaných v předchozích částech projektu (zejména na závěry procesní analýzy: dokument „Analýza systému řízení organizace NTK vč. interních směrnic a Vymezení procesů“). Při provedení analýzy byly rovněž využity poznatky a bohaté zkušenosti pracovníků NTK v dané problematice.

Dokument „Analýza elektronických služeb NTK a Analýza služeb NTK s vazbou na strategii SMART Administration“ je tematicky rozdělen do následujících částí:

- Posouzení souladu poskytovaných služeb se strategií SMART Administration;
- Zhodnocení současné situace v ČR v oblasti akvizice EIZ a poskytování elektronických informačních služeb;
- Akvizice EIZ;
- Prezentace EIZ a poskytování elektronických informačních služeb;
- Návrh doporučení pro zefektivnění elektronických služeb NTK.

Přístup k jednotlivým částem analýzy je zobrazen na níže uvedeném konceptuálním obrázku.

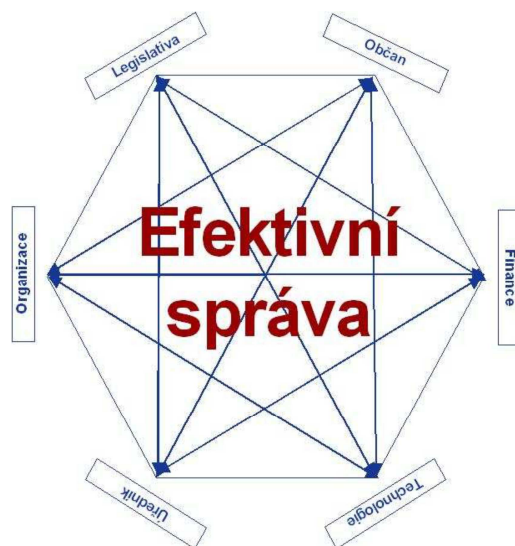
Přístup k provedení analýzy elektronických informačních služeb NTK

Obrázek 1: Přístup k provedení analýzy elektronických informačních služeb NTK

2 Posouzení souladu poskytovaných služeb se strategií SMART Administration

2.1 Základní principy strategie SMART Administration¹

Obrázek 2: Hexagon veřejné správy – dle strategie SMART Administration v období 2007 – 2015

Vláda se v programovém prohlášení zavázala podniknout kroky směrem k zlepšení veřejné správy a kvality jí poskytovaných služeb, tzn. nastavit jednoznačně podmínky k tomu, aby veřejná správa byla nejen chápána, ale skutečně i fungovala, jako „služba“ občanům.

Strategie Smart Administration hledí na veřejnou správu jako na hexagon. Jeho jednotlivé vrcholy symbolizují prvky VS, klíčové pro její efektivitu:

- **Legislativa** jako nástroj k ochraně společenských hodnot a ovlivňování chování občanů. Měla by být co nejjednodušší a nejsrozumitelnější, přijímaná jen v nezbytně nutných případech, aby nezpůsobovala zbytečnou byrokratickou zátěž.
- **Organizace** výkonu veřejné správy, která vždy hledá rovnováhu mezi přiblížením VS občanovi a efektivní vynakládáním veřejných prostředků. Zahrnuje v sobě úroveň řízení, metody řízení kvality, sledování výkonnosti a efektivnosti vynakládaných prostředků a sledování spokojenosti občanů jako zákazníků VS.
- **Technologie** jako prostředek, který usnadní styk občana s VS, ale také komunikaci uvnitř VS. ICT jako nástroj změn, nikoliv cíl sám o sobě.
- **Občan** je klientem VS. Je nutné mu usnadnit styk s úřady a co možná nejméně znepříjemňovat život nadbytečnou regulací. Zároveň je třeba VS pro občana zprůhlednit, učinit ji otevřenou a umožnit tak občanům participovat na jejích rozhodnutích a kontrolovat její fungování.

¹ SMART ADMINISTRATION: *Hexagon efektivní veřejné správy*; <http://www.smartadministration.cz/hexagon>

- **Úředník** je základním stavebním kamenem VS, ať je to úředník ministerstva nebo úředník vykonávající státní správu v přenesené působnosti na kraji či obci. Na úředníky by mělo být nahlíženo všude stejně, musí být vyžadována vysoká kvalita jejich výkonu a jejich průběžné vzdělávání. Důraz je třeba klást na kvalitu řízení na všech úrovních.
- **Financování** veřejné správy, tedy rozpočtování, způsob alokace zdrojů na jednotlivé aktivity v rámci veřejné správy a provázání rozpočtů se strategickými prioritami vlády, ministerstev, zastupitelstev je třeba věnovat pozornost. Veškeré agendy v rámci veřejné správy je třeba přezkoumávat z hlediska nákladové efektivity.

Globální cíl strategie SMART Administration:

„Prostřednictvím zefektivnění fungování veřejné správy a veřejných služeb podpořit socioekonomický růst ČR a zvýšit kvalitu života občanů.“

Vize strategie SMART Administration na rok 2015:

„Veřejná správa v ČR je primárně pojata jako služba občanovi, naplňuje principy dobrého vládnutí, funguje efektivně a výkonně.“

„Veřejné služby jsou klientsky orientovány, naplňují očekávání občanů, fungují hospodárně a flexibilně reagují na potřeby občanů.“

„Veřejná správa a veřejné služby přispívají ke zvyšování konkurenceschopnosti české ekonomiky a zvyšování kvality života obyvatel ČR.“

2.2 Soulad okruhů vize a strategie NTK na období 2012 – 2015 s principy strategie SMART Administration

Následující tabulka obsahuje popis a vyhodnocení souladu vize rozvoje jednotlivých okruhů činnosti NTK (stanovené v rámci vize a strategie NTK na období 2012 – 2015) s principy strategie SMART Administration. V tabulce je uvedeno, jak naplňují vize rozvoje okruhů činností NTK jednotlivé vrcholy hexagonu (občan, finance, technologie, úředník, organizace, legislativa). Vyhodnocení naplňování strategie SMART Administration dle vrchoů hexagonu je shrnuto v kapitole 2.3 Shrnutí souladu vize a strategie NTK s principy strategie SMART Administration 2007 - 2015.

Vize a strategie NTK jsou v souladu se strategií SMART Administration

Vize a strategie NTK jsou neutrální v posouzení se Strategií SMART Administration – nereflektují její principy

Vize a strategie NTK nejsou v souladu se strategií SMART Administration

Okruh činnosti	Popis okruhu činnosti	Vize rozvoje dané oblasti	Občan	Finance	Tech-nologie	Úřed-ník	Organi-zace	Legi-slativa
A – Služby na místě	Charakterizují interakci NTK s bližším i vzdálenějším okolím, přispívají k image knihovny: - Integrace s vysokými školami, služby pro kampus Dejvice, resp. Prahu 6; - Exkurze, kulturní, sociální a vzdělávací akce.	Prohloubení kulturně-společenské integrace knihovny do kampusu, organismu Prahy 6, resp. celé Prahy: • Dokončení integrace s VŠCHT a ČVUT s podporou zřizovatele; • NTK jako kulturně-společenské centrum jak pro studenty ČVUT a VŠCHT, tak pro ostatní návštěvníky a pro občany Prahy 6 (spolupráce s radnicí) a celé Prahy; • Integrace kulturních a společenských programů s Prahou 6; • Stírání hranic mezi pojmy “knihovna”, “škola” a “město”; • Integrace programů interní digitální televize (Audiovize NTK) a tv6 + interních tv kanálů okolních škol, spolupráce v oblasti prodeje reklamního času.						
B – Služby na dálku	Cílem je zpřístupnit elektronické fondy knihovny zákazníkům v knihovně i mimo ni. Předpokladem je konsorciální nákup celonárodních licencí, který znamená největší náklady, ale současně i největší národohospodářskou úsporu. Dalším okruhem jsou služby typu „dokumenty na váš stůl“ (VPK, EOD, NUŠL).	Podpora centrálního zajištění nákupu elektronických periodik, legislativa pro zpřístupnění elektronických dokumentů (autorský zákon), podpora informačního zabezpečení podnikatelské sféry a nové služby pro střední školy: • Příprava na praktickou realizaci národního licenčního centra EIZ VaVal (CzechELib STM), zavedení principů 3E, zajištění kontinuity úspor plynoucích z konsorciálního přístupu; • Rozvoj systémů zpřístupňujících primární dokumenty digitální cestou včetně napojení na mezinárodní systémy; • Pilotní realizace zpřístupnění elektronických knih českých vydavatelů; • Vznik Business centra v NTK s cílem zajistit odstranění disproporce mezi informačním zabezpečením oblastí podpořených v rámci veřejných prostředků do VaVal a podnikatelskou sférou; • Vytvoření specifického portfolia služeb určeného pro školní knihovny škol všech úrovní a to včetně soukromých institucí (služby na míru, NTK jako tutor);						

Okruh činnosti	Popis okruhu činnosti	Vize rozvoje dané oblasti	Občan	Finance	Tech-nologie	Úřed-ník	Organi-zace	Legi-slativa
		<ul style="list-style-type: none"> Soustavné rozšiřování sítě institucí zapojených do projektu NUŠL; Expertní činnost v rámci rozvoje moderních informačních a knihovních služeb, sdílení a transfer výsledků výzkumu prováděného v NTK. 						
C – „Lákadla“	<p>Propagace technického vzdělávání: soubor činností, zaměřených na osvětu všech věkových skupin technicky orientované populace (budoucnost?)</p> <p>- exkurze, stáže, letní školy, celoživotní vzdělávání, univerzita 3. věku apod.</p>	<p>Zlepšení viditelnosti a atraktivitu NTK:</p> <ul style="list-style-type: none"> Populárně naučné i odborné přednášky pro širokou veřejnost. Vlastní program i prostor pro akce externích subjektů; Speciální akce; Zviditelnění: informační propojení s weby VŠ a MČ P6, obnovení partnerství ČRo Leonardo, prezentace na YouTube, odvysílání časosběrného dokumentu memOry v ČT, pravidelné prezentace budovy jako moderního prostředí v komerčních reklamách. 						
D - „Továrna“	<p>Činnosti nepostradatelné pro poskytování informačních služeb NTK. Zahrnují management veřejně přístupných prostor, studoven a učeben, dále SW nástroje pro poskytování samoobslužných služeb a spektrum asistovaných (face-to-face) služeb poskytovaných zákazníkům NTK. Zahrnujeme sem i energeticky nenáročný, samoregulační dům.</p>	<p>Vývoj SW nástrojů a technologií umožňujících zvýšení uživatelského komfortu při využívání služeb, prohloubení samoobslužného přístupu ke službám NTK:</p> <ul style="list-style-type: none"> Rozvoj technologických nástrojů (OpenSource) s možností jejich implementace na pracoviště mimo NTK; Rozvoj technologie RFID směrem k propojování v rámci systému knihoven; Pilotní realizace centralizovaných knihovních služeb více institucí s cílem odstranění administrativních bariér; Pilotní realizace nasazení discovery systému pro integraci zdrojů různých typů do jednotného rozhraní na národní úrovni; Rozvoj nástrojů digitální NTK: digitalizační workflow, vytvoření a provozování bezpečného a trvalého úložiště; Pilotní realizace centrálního systému pro správu elektronických identit a návazných aplikací (zapojení do české federace Shibboleth, platební systém, elektronická peněženka, rezervační systém), včetně propojení s integrovaným knihovním systémem; Zvýšení komfortu a rychlosti přístupu k elektronickým zdrojům a službám; Podpora mobilního přístupu. 						
E - Služby na národní úrovni	<p>Služby, které jsou směřovány přímo pro MSMT a pro něž může NTK poskytnout potřebné expertní a informační zázemí a činnosti s celostátní působností:</p> <p>- Sběr dat pro hodnocení výkonnosti VaV;</p> <p>- Konferenční servis;</p> <p>- Národní portál pro těžko dostupné zdroje (NUŠL);</p> <p>- Národní středisko číslování seriálů</p>	<p>Vytvoření nástrojů umožňujících shromažďovat a generovat podklady pro hodnocení výsledků výzkumu a vývoje v ČR, vývoj a podpora vhodných standardů, využití expertního potenciálu NTK i na mezinárodní úrovni a potřebná úprava legislativy:</p> <ul style="list-style-type: none"> Získávání údajů pro poskytování výstupů o výkonech české vědy, jejich šíření, dlouhodobé uložení, spolupráce v rámci ČR i zahraničí, (Scientometrická skupina); Integrace repositářů evidujících výsledky výzkumu a vývoje v ČR do jednotného vyhledávacího rozhraní přímo propojeného do evropských struktur; Standardizovaný systém sledování kvality a výkonů vědecké knihovny pro VaVal; Registr nakupovaných elektronických zdrojů pro VaVal, nástroje zavedení principů 3E (OP LZZ); 						

Okruh činností	Popis okruhu činnosti	Vize rozvoje dané oblasti	Občan	Finance	Tech- nologie	Úřed- ník	Organi- zace	Legi- slativa
		<ul style="list-style-type: none"> Vytvoření modelové aplikace fungování veřejné odborné knihovny na principech SMART Administration; Využití potenciálu odborníků NTK v oblasti expertní činnosti (příprava programů, strategií, koncepcí, činnost v hodnotících komisích, konzultace apod.); Podpora technického vzdělávání jako základu národohospodářské politiky; Propojení informačních služeb s průmyslovou sférou/výrobou/praxí; Další vývoj a prosazení Polytematického strukturovaného hesláře jako unikátního otevřeného česko-anglického znalostního systému do klasifikací zejména šedé literatury; Soustavná podpora publikačních standardů VaVal v ČR až do úrovně poradenského centra poskytujícího plný poradenský servis. 						
F - Vlastní VaVal a vzdělávání	<p>Vedle praktického řešení konkrétních projektů VaV orientovaných na potřeby NTK a vývoje potřebných SW nástrojů sem patří profesní vzdělávací aktivity a expertní/konzultační činnost na národní úrovni odrážející odborné renomé NTK. V popisu nejsou zmíněny administrativa, ekonomika a servis budovy, bez nichž by ovšem NTK nemohla fungovat. Náklady na tyto činnosti jsou započteny v bloku D - „Továrna“, tam je také započtena převážná část podpory IT. V Tabulce 1 je uveden počet zaměstnanců a náklady na činnosti v jednotlivých blocích v roce 2010.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Vytvoření a akreditace nového cyklu vzdělávání odborníků i veřejnosti v oblasti zvyšování informačních kompetencí vedoucích k rozvoji informační společnosti na evropské/světové úrovni, principy e-government; Transfer odborných informací do vzdělávací, podnikatelské a veřejné sféry (zapojení do projektu OP VK - IPO); Podpora informační gramotnosti studentů středních škol v rámci rámcových vzdělávacích programů jako nutné součásti pregraduální přípravy; Intenzivní spolupráce s vyššími odbornými a vysokými školami zejména ve vedení start-up projektů, kvalifikačních prací (OP VK - IPO); Vytvoření metodiky stáží studentů vyšších odborných a vysokých škol (znalostní podpora mobility studentů, Boloňský proces, projekt OP VK - IPO); Zapojení do Univerzity 3. věku ve spolupráci s vysokými školami. 						

Tabulka 1: Vyhodnocení souladu vize rozvoje jednotlivých okruhů činnosti NTK s principy strategie SMART Administration

2.3 Shrnutí souladu vize a strategie NTK s principy strategie SMART Administration 2007 - 2015

Legislativa

V legislativě NTK **následuje optimální cestu podle strategie SMART Administration**. Soustředí se na podporu standardů, v jejichž rámci se drží zásady nezvyšovat byrokratickou zátěž.

Snahou NTK je zajistit novelizace právních předpisů upravujících oblasti knihovnictví tak, aby jejich jednotlivá ustanovení reflektovala požadavky potenciálních zákazníků a vedla tak k zajištění přístupu k informačním zdrojům, zejména elektronickým informačním zdrojům, pro širokou veřejnost. Jedná se zejména o úpravu knihovního zákona, zákona o vědě a výzkumu a autorského zákona. NTK nicméně má pouze omezené pravomoci pro zákonodárnou iniciativu, proto jimi předkládané změny musí iniciovat jiný orgán (např. zřizovatel – MŠMT). V současné době není dostatečně využívána spolupráce sítě knihoven v ČR v oblasti vyjednávání zákonných úprav, např. v oblasti vyjednávání výhodnějších licenčních podmínek u autorského zákona. Úprava legislativy směřuje rovněž do oblasti ustanovení centrálního orgánu pro zajišťování národních aktivit (zejména v oblasti akvizice EIZ) a stanovení povinností knihoven k poskytování údajů a účasti na národních aktivitách.

Organizace

Strategie SMART Administration v sekci organizace zdůrazňuje udržování rovnováhy mezi maximálním výkonem a efektivním vynakládáním zdrojů. V řízení je zdůrazňována centralizace, aby uživatel byl schopen vyřdit co největší množství záležitostí na jednom kontaktním místě, tedy aby fungoval systém pohybu informací a nikoli nutnosti pohybu uživatele. NTK v této oblasti využívá technologických nástrojů, které umožňují lepší a rychlejší sdílení informací, jejichž vývoj neustále pokračuje a výraznější využívání ICT technologií jednoznačně přispívá k efektivnějšímu chodu organizace. Efektivní řízení se vyznačuje nejen ustanovením vhodného kontaktního místa a technologického zázemí, ale i samotnou metodou řízení jednotlivých agend a procesů, průběžného sledování výkonnosti a hodnocení a také sledování spokojenosti zákazníků při interakci. **V této oblasti je možné identifikovat potenciál dalšího zlepšení.**

Technologie

V oblasti technologií NTK neustále rozšiřuje svůj rámec poskytovaných technologických nástrojů a stávající upravuje tak, aby kvalita a funkčnost odpovídala nejaktuálnějším požadavkům. Jedná se o systémové nástroje na shromažďování a generování podkladů pro hodnocení výsledků VaV, vytváření modelových aplikací, vývoj technologií ke zvyšování uživatelského komfortu skrze propojování systémů knihoven, digitalizace, centralizace systému pro správu elektronických identit a podpora mobilního přístupu. Vytvářeny jsou nástroje nejen pro interní potřeby, ale i pro další subjekty na národní úrovni. NTK usiluje o snižování administrativní zátěže pro obě zúčastněné strany (uživatele i administrativní zázemí) především rozšiřováním samoobslužných služeb. **Negativně je v této oblasti hodnocena skutečnost, že dostupné technologie nejsou využívány koncepčně, existuje velké množství služeb, které nemusí být pro konečného uživatele vždy přehledné.** K potenciální nízké úrovni uživatelské přívětivosti přispívá i skutečnost, že při tvorbě uživatelského rozhraní či nastavení funkcionalit elektronických služeb není realizováno testování na reálných uživateli, které by identifikovalo a umožnilo reflektovat jejich chování a vedlo by tak k aplikaci plně „user-centrického“ přístupu.

Občan

Občan je v pojetí NTK prvotním adresátem. Většina vykonávaných činností směřuje ke zvýšení jeho uživatelského komfortu, viditelnosti a podpoře vzdělávání. Nejedná se pouze o přilákání fyzické přítomnosti klientů prostřednictvím správně cíleného marketingu pro účast na seminářích, vzdělávacích akcích, exkurzích, stážích, letních školách, ale i o uzpůsobení služeb k umožnění vzdáleného přístupu k fondům a službám knihovny. **Oblast občana je nejpropracovanější a nejdynamičtější částí, která je schopná na rozdíl od legislativy, ale i technologií pružně reagovat na nastalý vývoj a poptávku.** Podle strategie SMART Administration mají být služby klientsky orientovány, naplňovat očekávání občanů a pružně reagovat. Toto NTK následuje, nicméně **existuje i prostor pro zefektivnění. Především v ohledu vyššího zapojení občanů do průběžného hodnocení, vyšší důraz na sběr jejich požadavků a následné úpravy na základě jejich zpětné vazby.** Oblastí pro zlepšení může být rovněž snaha o oslovení širšího spektra potenciálních zákazníků (mimo současnou cílovou skupinu tvořenou zejména studenty a výzkumnými pracovníky), pro které by mohly být služby NTK stejně atraktivní.

Úředník

V rámci oblasti úředníka, tedy administrativního zázemí NTK, byly v rámci procesní analýzy realizované v předchozí části projektu **identifikovány rezervy** (zjištění vztahující se ke konkrétním procesům je obsaženo v dokumentu Analýza systému řízení organizace NTK vč. interních směrnic a Vymezení procesů). Obecně lze říct, že **procesy v rámci zajištění běžného fungování NTK jsou spojené s vyšší úrovní administrativní náročnosti a vysoce zatěžují pracovníky NTK**, kteří mají pouze omezený prostor na využívání svých expertních znalostí a zkušeností na koncepční, strategické a rozvojové činnosti (vzdělávání, účast na vývoji technologických nástrojů, zpracování expertních posudků využívaných nejen k vytváření jednotných metodik na interní, ale i národní úrovni). NTK by v této oblasti mohla ještě výrazněji využít dostupný lidský kapitál. Snižování nutné administrativy je podle strategie SMART Administration jednou z priorit, a proto je nutné se zaměřit nejen na snižování z pohledu uživatelů, ale i samotných pracovníků, aby nedocházelo pouze k možným neefektivním posunům této zátěže mezi účastníky. Nadměrná administrativní zátěž je způsobena zejména neexistencí elektronického oběhu dokumentů (Document Management Systemu).

Financování

Zefektivňování oblasti financí je z důvodu neustálého tlaku na snižování státního rozpočtu a rozpočtů příspěvkových organizací nedílnou součástí činnosti NTK. NTK se neustále snaží o snižování provozních nákladů, resp. zvyšování výnosů zejména realizací krátkodobých či dlouhodobých pronájmů a pořádání souvisejících akcí. Systém rozpočtování a způsob alokace zdrojů na služby na interní úrovni nevykazuje významnější nedostatky. Rezervy v oblasti financování jsou způsobné zejména neefektivním provázáním rozpočtů a strategických priorit ze strany MŠMT, a to vzhledem k neexistenci stanovených priorit ze strany MŠMT či nezajištění jejich financování v případě jejich existence.

Nejvyšší objem úspor je spojen s **realizací konsorciálního nákupu elektronických informačních zdrojů v celonárodním měřítku**, kterého se účastní knihovny, vysoké školy i výzkumné ústavy. Tento model **vede k zefektivnění vynakládání zdrojů vzhledem k zajištění mnohonásobně výhodnějších licenčních poplatků při nákupu prostřednictvím konsorcia a tím naplňuje princip strategie SMART Administration**, v němž je stanoveno, že veřejné služby mají fungovat hospodárně a nákladově efektivně.

2.4 Doporučení vyplývající z posouzení souladu se strategií SMART Administration

Současné směřování a strategie NTK vede k naplňování principů stanovených v rámci strategie SMART Administration a splňuje požadavek na komplexní a systematický přístup k reformě a modernizaci aktivit v oblasti veřejné správy. Mnohé z uvedených problémů, popsaných ve strategii SMART Administration, jsou příznačné rovněž pro NTK. Zpracovaná vize a strategie NTK reaguje na klíčové problémy vyskytující se průřezově napříč státní správou a to v oblasti lidských zdrojů, v oblasti financí a efektivity jejich vynakládání, v oblasti regulace a procesu její tvorby, v oblasti informačních a komunikačních technologií a v oblasti řízení. V jednotlivých dílčích oblastech je nicméně spatřován potenciál pro další zlepšení. Navržená doporučení směřují k využití tohoto potenciálu a k dalšímu zefektivnění služeb NTK dle souladu se strategií SMART Administration.

Identifikovaná doporučení vyplývající z posouzení souladu se strategií SMART Administration u jednotlivých dílčích aspektů jsou následující:

Legislativa

- Iniciovat novely zákonů, resp. návrhy zákonů v kooperaci se sítí knihoven ČR s cílem zefektivnění legislativy upravující oblast knihovnictví – např. ustanovení centrální instituce pro realizaci nákupu EIZ, pro koordinaci projektů v oblasti digitalizace, stanovení povinnosti zveřejňování nakupovaných EIZ, sjednání výhodnějších licenčních podmínek atd. Jednalo by se konkrétně o novelizaci zákonů upravujících oblast knihovnictví (Knihovní zákon, Zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací, autorský zákon) a jejich prováděcích právních předpisů.
- Zajistit kooperaci při zpracování a předkládání návrhů zákonů se zřizovatelem (MŠMT) – snaha o zapojení NTK do strategické a koncepční činnosti MŠMT v oblasti rozšiřování informační gramotnosti, poskytování informačních služeb a zajišťování infrastruktury pro výzkum a vývoj.

Organizace

- Zefektivnit řízení jednotlivých agend a procesů, zavést systém průběžného sledování výkonnosti a hodnocení a také sledování spokojenosti zákazníků při interakci.

Technologie

- Zavést testování uživatelské přívětivosti rozhraní pro vzdálený přístup a poskytovaných elektronických služeb. Zefektivnit technologie na základě výsledků šetření;
- Zefektivnit technologie vzhledem k interním uživatelům (administrátoři systému, úředníci) s cílem co nejvyššího zjednodušení administrativních úkonů;
- Zajistit jednotné rozhraní pro přístup k heterogenním elektronickým informačním zdrojům – propojit v současné době oddělené elektronické informační služby.

Občan

- Zapojit občany do hodnocení klíčových činností NTK - vyšší důraz na sběr jejich požadavků a následné úpravy poskytovaných služeb na základě jejich zpětné vazby;
- Rozšířit cílovou skupiny potenciálních zákazníků a realizovat jejich aktivní oslovování.

Úředník

- Zefektivnit procesy v rámci operativní činnosti s cílem zvýšení prostoru pro odbornou/expertní činnost.

Financování

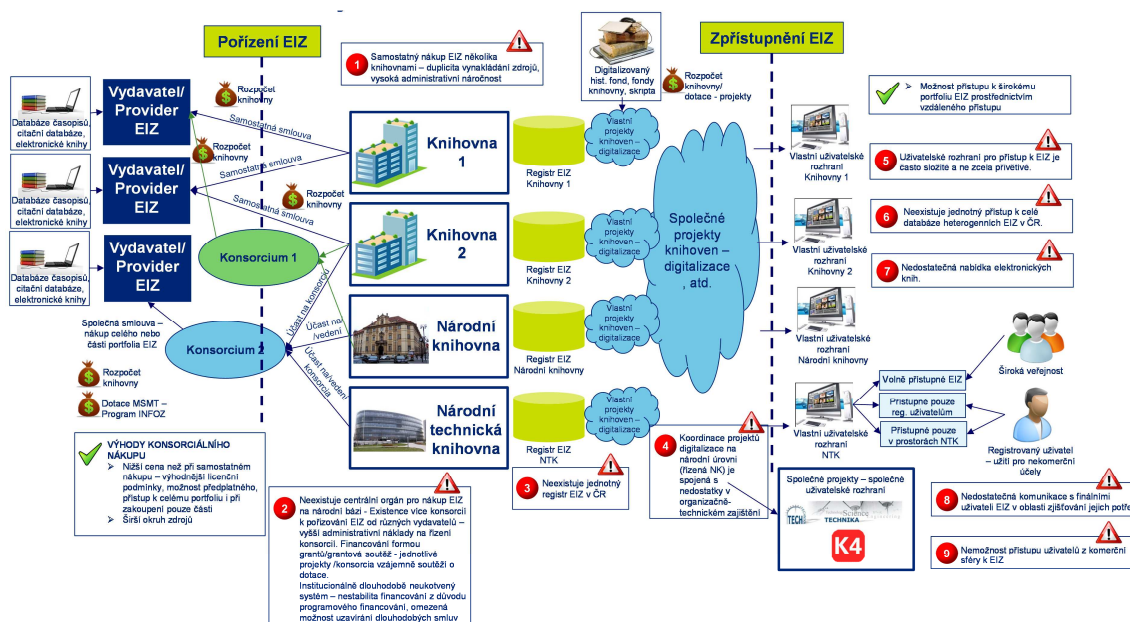
- Průřezově ve všech oblastech pracovat na snižování nákladů a zvyšování výnosů;
- Napojit strategické cíle na financování (alokovat konkrétní výši z příspěvku z MŠMT na strategické priority).

3 Zhodnocení současné situace ČR v oblasti akvizice a poskytování elektronických informačních služeb

3.1 Popis současného stavu

Současný stav v oblasti akvizice a prezentace EIZ je vzhledem k neexistenci koncepčního řízení ze strany kompetentních orgánů spojen s mnoha nedostatky, které jsou charakteristické zejména neefektivním vynakládáním prostředků na nákup EIZ, vysokými administrativními náklady a značnou roztržitostí prezentace EIZ vzhledem ke konečným uživatelům.

Na následujícím obrázku je zobrazen konceptuální model současného stavu akvizice a prezentace EIZ v ČR. Podrobný popis nedostatků v jednotlivých dílčích oblastech je obsažen v následující části této kapitoly.

Obrázek 3: Konceptuální model současného stavu akvizice a prezentace elektronických informačních zdrojů v ČR

1. Samostatný nákup EIZ několika knihovnami – duplicita vynakládání zdrojů, vysoká administrativní náročnost

V současné době je situace v oblasti akvizice EIZ v ČR značně roztržitěná. Běžnou praxí v minulém období bylo samostatné pořizování EIZ knihovnami (financované z rozpočtu knihoven či v rámci jednotlivých projektů knihoven financovaných z programu VaVal), které v rámci této činnosti blíže nekooperovaly.

2. Neexistuje centrální orgán pro nákup EIZ na národní bázi – Existence více konsorcií k pořizování EIZ od různých vydavatelů – vyšší administrativní náklady na řízení konsorcií. Financování formou grantů/grantová soutěž – jednotlivé projekty/konsorcia vzájemně soutěží o dotace. Institucionálně dlouhodobě neukotvený systém – nestabilita financování z důvodu programového financování, omezená možnost uzavírání dlouhodobých smluv.

V poslední době je stále rozšířenějším modelem akvizice EIZ prostřednictvím konsorcií dle vzoru modelů vyspělejších zemí, které již dávno zjistily, že společné pořizování EIZ je mnohem efektivnější a to, jak z důvodu nižších nákladů spojených s úsporami z rozsahu vznikajícími na základě nákupu většího počtu licencí pro více institucí, tak z důvodu nižší administrativní náročnosti v případě centrálního zajišťování, na rozdíl od samostatného zajišťování velkým počtem institucí. Modely financování konsorcií jsou v jednotlivých krajích různé – v některých zemích je pořizování EIZ financováno centrálně (zejména ze strany Ministerstva školství), v jiných státech je financováno pouze ze zdrojů zúčastněných institucí. Ve většině případů pak dochází ke kombinovanému financování jak z centrálního rozpočtu, tak z rozpočtu institucí.

V ČR je pořizování EIZ již 10 let systematicky podporované ze strany státu formou programů MŠMT, v jejichž rámci mohly vysoké školy, ústavy Akademie věd ČR a výzkumné organizace zřízené podle Rámce Společenství pro státní podporu výzkumu, vývoje a inovací, veřejné VŠ a odborné a vědecké knihovny, které mají právní subjektivitu a poskytují služby dle Knihovního zákona 257/2001 přihlásit své projekty. Neduhem takového financování je skutečnost, že jednotlivé projekty vzájemně soutěží o dotaci, tzn., že si vzájemně konkurují, a tedy není možné dotaci udělit všem ucházejícím se organizacím. Takový způsob financování založený na konkurenci, není ve světě běžnou praxí. Dalším nedostatkem je časová omezenost grantového financování a nejistota u financování konsorcií v případě ukončení programu (konkrétně program INFOZ ukončen v roce 2011). Pro léta 2013 – 2017 je plánován nový program, který bude pokračováním programu INFOZ a bude obdobně založený na programovém financování.

Dalším nedostatkem v oblasti centralizovaného pořizování EIZ v ČR je neexistence centrálního prvku, který by byl zodpovědný za koordinaci konsorcií, jednotlivá konsorcia jsou řízena různými subjekty (Národní knihovna, Národní technická knihovna, knihovny VŠ, Akademie věd ČR a další) na základě vlastní iniciativy těchto knihoven, ne na základě přiděleného mandátu např. ze strany MŠMT či Rady vlády pro výzkum, vývoj a inovace.

3. Neexistuje jednotný registr EIZ v ČR.

V současné době neexistuje jednotný registr EIZ v ČR, každá knihovna si ve většině případů vede vlastní registr, který obsahuje pouze zdroje dané knihovny, a nemá přehled o zdrojích dostupných v ostatních knihovnách. Z důvodu, že knihovny nejsou vzájemně informovány o zdrojích jiných knihoven, může docházet k duplicitnímu nákupu identických EIZ a znemožnění meziknihovní služby v této oblasti (půjčování zdrojů zákazníkům z jiné knihovny prostřednictvím meziknihovní výpůjčky). Tuto situaci se snaží alespoň částečně řešit projekty zaměřené na spolupráci knihoven uskutečňované z vlastní iniciativy knihoven, např. projekt „Virtuální polytechnická knihovna (VPK)“ realizovaný a koordinovaný NTK, kterého se účastní přes 50 knihoven.

4. Projekty digitalizace nejsou koordinovány na centrální úrovni.

Digitalizace knih z fondu knihoven v listinné podobě² je dalším způsobem pro pořizování elektronických informačních zdrojů. Digitalizované dokumenty jsou následně ukládány do databází zdigitalizovaných či digitálně vzniklých dokumentů. Digitalizace a její financování probíhá samostatně knihovnami nebo společně v rámci realizace různých projektů. V roce 2011 byl na národní úrovni zahájen projekt „Národní digitální knihovna“³, který představuje souhrn aktivit směřujících k digitalizaci a zpřístupnění národního knihovního bohatství. Její nejvýraznější složkou je dotační projekt "Vytvoření Národní digitální knihovny" spolufinancovaný ze Strukturálních fondů EU (Evropského fondu pro regionální rozvoj) prostřednictvím Integrovaného operačního programu MV. V rámci tohoto dotačního projektu Národní knihovna České republiky a Moravská zemská knihovna v Brně zdigitalizují, dlouhodobě ochrání a zpřístupní významnou část svých fondů. Projekt je koordinován Národní knihovnou, která rovněž provozuje Registr digitalizace. Mezi další společné projekty více knihoven patří např. projekt Kramerius, kde jsou obsaženy digitalizované dokumenty (zejména historické fondy, vydané do roku 1900, v případě NTK i novodobé knihy - skripta atd.) přístupné na základě pravidel dle autorského zákona. Dalším projektem digitalizace vzniklým na mezinárodní úrovni je projekt EoD (E-book on demand), v rámci něhož jsou na objednávku digitalizovány knihy z historického fondu, které jsou po určité době volně zpřístupněny. Zpřístupňování digitalizovaných periodických dokumentů je limitováno nejednotností právních stanovisek, týkajících se

² Digitalizace = převod obrazu stránek reálných knih do digitálního tvaru zobrazitelného na počítači.

³ Národní digitální knihovna; <http://www.ndk.cz/narodni-dk>

výkladu autorského zákona (zákon č. 121/2000 Sb.). Přítom potenciální výhodou elektronických dokumentů je právě skutečnost, že mohou být dostupné všem uživatelům připojeným na internet bez ohledu na to, zda jsou momentálně v knihovně, doma nebo na pracovišti. Cílem a strategií ochranného reformátování je zpřístupnit co největší objem digitalizovaných dokumentů široké veřejnosti. Zatím je možné vystavit pouze dokumenty, na které se nevztahuje ochrana autorského zákona, především rukopisy a staré tisky. Ostatní dokumenty lze zpřístupnit pouze na základě individuálně domluvené licence mezi autorem, případně vydavatelem, a knihovnou, pak mohou být přístupné volně nebo pouze registrovaným uživatelům knihovny prostřednictvím vzdáleného přístupu (tzv. remote access). Nejrozšířenější typ zpřístupnění je stále na terminálech v prostorách knihovny (viz § 37 autorského zákona). Negativně v této oblasti hodnotíme nedostatečné organizačně-technické zajištění projektů na národní úrovni (Národní digitální knihovna) a velké množství malých projektů realizovaných samostatně knihovnami, které nejsou vzájemně koordinované a s tím spojený nejednotný přístup k ucelenému souboru digitalizovaných dokumentů v ČR.

5. Uživatelské rozhraní pro přístup k EIZ je často složité a ne zcela přívětivé.

Způsoby prezentace EIZ u jednotlivých knihoven často nenaplní požadavky uživatelské přívětivosti, vyhledávací mechanismy jsou komplikované, heterogenní zdroje nejsou přístupné pomocí jednotné přístupové brány, neexistuje přehledný seznam zdrojů přístupných v elektronické podobě (je tomu tak i u NTK). Při tvorbě uživatelského rozhraní není realizováno testování jeho uživatelské přívětivosti na skupině koncových uživatelů (zákazníků knihoven).

6. Neexistuje jednotný přístup k celé databázi heterogenních EIZ v ČR.

Na národní úrovni neexistuje centrální portál umožňující přístup ke zdrojům z celé sítě knihoven v ČR. V této oblasti lze spatřovat snahu o centralizaci přístupu, resp. přehledu o zdrojích v ČR ve formě vytvoření národního portálu umožňujícího přístup/přehled o zdrojích více knihoven. Takovýmto projektem je např. projekt „Oborová brána TECH“ realizovaný NTK umožňující vyhledávat plné texty z mnoha zdrojů (volně přístupných i placených) z oblasti techniky, přírodních a aplikovaných věd. Do této oblasti spadá celá oblast Oborových bran, z nichž hlavní je Jednotná informační brána provozovaná NK ČR. Použitá je zde technologie federativního vyhledávání. Pomineme-li ne příliš uživatelsky vlídné prostředí (laicky skoro nepochopitelné), pak je nutné také připomenout, že jde pouze o prohledávání několika databází, bez přímé vazby na výpůjčku. Tu musí uživatel již realizovat ve své knihovně. Pro hledání v JIB existují vytipované zdroje.

7. Nedostatečná nabídka elektronických knih

Vzhledem k praxi v pořizování elektronických informačních zdrojů ve formě databází na základě velké nabídky a výhod spojených s pořizováním prostřednictvím konsorcií je v ČR přístup k širokému portfoliu časopisů v elektronické podobě. Tomuto trendu ne zcela dostatečně odpovídá nabídka elektronických knih přístupných na základě vzdáleného přístupu. Pořizované a zpřístupňované elektronické knihy jsou zejména zahraniční publikace, čeští vydavatelé v současnosti zatím plně nepřešli k modelu prodeje elektronických knih zejména z důvodu obav o nepovolené šíření těchto publikací a o následné snížení poptávky po jejich listinné podobě.

8. Nedostatečná komunikace s finálními uživateli EIZ v oblasti zjišťování jejich potřeb

Pořizování EIZ není cíleno na naplňování potřeb zákazníků. Sledování zpětné vazby spokojenosti zákazníků s kvalitou, rozsahem a dostupností EIZ není prováděno na pravidelné bázi.

9. Nemožnost přístupu uživatelů z komerční sféry k EIZ

Na základě podmínek dotace na nákup EIZ a cenové politiky nakladatelů, kteří stanovují odlišné ceny pro licence pro business a akademickou sféru, zpřístupňují knihovny pořízené EIZ pouze za účelem vzdělávání, vědy a pro nekomerční užití, ne pro uživatele z business sféry.

3.2 Vyhodnocení současného stavu v oblasti akvizice a prezentace EIZ v ČR

V současné době je v rámci sítě knihoven v ČR kvalitní portfolio elektronických informačních zdrojů ve formě databází elektronických časopisů. Nabídka elektronických knih zaměřená především na zahraniční publikace není tak široká. Knihovny neustále pracují na rozšiřování databáze digitalizovaných dokumentů.

Průřezově lze za hlavní nedostatky v pořizování i zpřístupňování elektronických informačních zdrojů považovat:

- Nejednotný přístup k pořizování EIZ u jednotlivých knihoven;

- Velké množství nekoordinovaných projektů;
- Neexistenci centrálního místa pro administraci a koordinaci projektů na národní úrovni;
- Nejednotný přístup k EIZ ze strany uživatelů (portál) a to jak na úrovni jednotlivých knihoven, tak na národní úrovni;
- Neexistenci centrálního registru EIZ.

Požizování EIZ prostřednictvím konsorcií podporovaných z dotací (naposledy např. program INFOZ) je spojené s:

- Nevýhodami grantové soutěže (projekty vzájemně „soupeří“ o dotace);
- Neexistenci centrálního administrátora konsorcií;
- Nejasné politiky v oblasti prioritizace nákupů EIZ na národní úrovni;
- Nejistotou v oblasti zajištění financování konsorcií po uplynutí programového období.

Zpřístupňování EIZ pro širokou veřejnost či pro komerční sféru je omezeno podmínkami autorského zákona, který znemožňuje přístup široké veřejnosti či přístup pro komerční užití. V oblasti požizování i prezentace EIZ není kladen důraz na sledování požadavků zákazníků a sběr zpětné vazby.

4 Akvizice elektronických informačních zdrojů

4.1 Nové směry v akvizici knihoven – získávání licencí, ne fyzické pořízení zdrojů

Získávání licencí bude v budoucnosti hlavním způsobem akvizice knihovního materiálu. Pokud jde o dokumenty zpřístupňované v prostředí sítě WWW, a částečně také o CD-ROM a další elektronické zdroje ve fyzické formě, v budoucnosti budeme kupovat přístup k informacím, již ne vlastnictví fyzických předmětů. Odborné způsobilosti v akvizici knihovního materiálu stejně jako celá akviziční politika se v souladu s touto skutečností musí změnit.

Autorský zákon stanovuje hranice, v jejichž rámci není třeba povolení k užití, licenčních dohod nebo poplatků. Ty se v jednotlivých zemích liší, ale zpravidla jde o kopírování pro osobní potřebu, pro vzdělání a vědu, o záložní kopie v knihovnách a archivech, reprodukování pro zrakově a jinak postižené apod. Licenční dohody ovšem budou představovat pro knihovny hlavní způsob akvizice elektronických dokumentů. Stejně jako doposud objednávat knihy a platíme za ně, musíme se dohodnout o podmínkách používání elektronických zdrojů a platit za ně.

V současnosti je většina placených vzdálených síťových zdrojů poskytována mezinárodními vydavateli. Typická vyjednávací situace mezi poskytovatelem licence (nakladatelem) a nabyvatelem licence (knihovnou) může být proto popsána takto:

- Smluvní texty jsou většinou v angličtině (v právnickém žargonu), o mnoha stránkách;
- Návrhy textů jsou vypracovány poskytovatelem licence;
- Zástupce poskytovatele licence je zvyklý pracovat s licencemi denně, pravděpodobně jde o právníka z povolání, resp. celá právní oddělení;
- Poskytovatel licence stanovuje podmínky, které nejsou vždy pro knihovnu výhodné (vysoké ceny, nabízení elektronických časopisů v „balících“, kdy si knihovny musí s nimi požadovanými časopisy zakoupit i časopisy, o které nemají zájem apod.).

Jak je vidět, strany nejsou rovné. To představuje problém. Smluvní právo v některých zemích chrání slabší stranu vyjednáváním prostřednictvím ustanovení, jež popírá platnost smlouvy, při níž by kterýkoli z účastníků měl dle volby méně práv, než by měl podle příslušné právní úpravy, v našem případě podle autorského zákona, obchodního a občanského zákoníku. Nehledě na to, knihovny se musí naučit novým způsobům jak přežít v novém nákupním prostředí.

Cenová politika, jakož i celá tržní scéna na poli komerčních elektronických dokumentů, se nachází ve fázi velkých změn. Prodejci se snaží najít model tvorby cen, více či méně v diskusi s knihovnami, ale situace ještě není stabilní. Investice do síťové produkce jsou z hlediska producentů drahé. Rovněž musí udržovat dvojí publikační systém – bude trvat ještě dlouho, než budou moci opustit výrobu tištěné verze svých produktů.

4.2 Nové trendy v licenční politice

Licenční dohody se uzavírají podle smluvního práva. Proto knihovníci musí znát smluvní právo svého státu. Mají-li knihovníci být schopni sdělit uživatelům podmínky používání zdrojů, každý z nich musí znát alespoň základní záležitosti z problematiky licencí. Dokud záležitosti běží v pořádku, jsou zapotřebí pouze hlavní části smlouvy. Ale jakmile vznikne mezi poskytovatelem a uživatelem licence nesouhlas, i ty "nejmenší" věty smlouvy mohou nabýt na důležitosti.⁴

⁴ Dobrým příkladem významu znalosti smluvního práva je tzv. licence smršťovací folie. Často se stává, že dostanete CD-ROM nebo počítačový program v plastickém obalu, na němž je uvedeno: porušením obalu se zavazujete dodržovat licenční smlouvu. Avšak pozor, smlouvy bez podpisu jsou v souladu se zákonem jen v některých zemích, např. ve Spojených státech. Proto je důležité si ve smluvním právu vlastní země ověřit, zda uznává smlouvu bez podpisu. Pokud ne, licence smršťovací folie si nemusíme všimnout.

Věci, jež mají být dohodnuty v licenční dohodě, jsou například:

- Definice;
- Volba práva (tj. ustanovení, právem kterého státu se smlouva řídí, jsou-li jejími stranami subjekty z různých zemí);
- Práva udělená na základě licence;
- Omezení užití;
- Doba platnosti smlouvy a způsoby jejího ukončení;
- Způsob dodání a přístup k licencovaným materiálům;
- Licenční poplatky;
- Závazky nabyvatele licence (knihovny);
- Uvedení do provozu, provoz a způsob hodnocení;
- Záruky, závazky, náhrady.

Ve většině zemí byly licenční dohody dosud uzavírány vědeckými knihovnami samými nebo pro ně. Důvod je prostý: většina takto zpřístupňovaného materiálu byla nejvíce zajímavá pro jejich uživatele. Mimo anglicky mluvící země není k dispozici mnoho takového materiálu, který by byl zajímavý pro uživatele veřejných knihoven. Pro tento okruh uživatelů je třeba, aby materiál byl v národním jazyce a měl populárně naučný charakter. Kategorie populárně naučná často představuje komerční potenciál. Zde lze vidět možný problém: budou komerční firmy nabízet svůj materiál prostřednictvím veřejných knihoven? Co když odmítnou používání svých síťových zdrojů v knihovnách? To se může v budoucnu stát politickým problémem, společně se svobodným přístupem ke znalostem a kultuře.

V licenční problematice existuje ještě další politická souvislost. Licenční poplatky jsou jednou z konkrétních odpovědí na otázku, proč knihovny budou v informační společnosti stát více peněz než dříve. Síťové zdroje budou materiálem existujícím souběžně vedle všeho dalšího a stávajícího materiálu. Jen malé části např. tištěného materiálu mohou být nahrazeny dokumenty, jež jsou k dispozici na Internetu.

4.3 Modely akvizice EIZ v Evropě a trendy v oblasti akvizice

4.3.1 Modely v oblasti akvizice EIZ

Tradiční praxí pořizování elektronických informačních zdrojů v minulosti bylo samostatné uzavírání licenčních smluv knihovnou s dodavatelem (nakladatelem, providerem EIZ). Hlavní strategií knihoven v oblasti získávání licencí v současnosti je vytvářet konsorcia, spojovat své síly, a to zejména z důvodů vyjednání výhodnějších licenčních podmínek (je rozdíl, máte-li při jednání za sebou 80 knihoven, nebo jen svou vlastní jedinou), úspor z rozsahu, odstranění duplicit v nákupu a tím naplnění principů efektivního, hospodárného a účelného nákupu (naplňující principy 3E – zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole). V předchozích letech knihovny poznaly, že skutečně záleží na tom, zda vytvoří společnou strategii. Celostátní konsorcia vyrostla v silné partnery v jednání, kteří prosadí do smluv své vlastní formulace a již pouze nepodepisují "standardní" text smlouvy předložený poskytovatelem licencí. Mezinárodní spolupráce v rámci ICOLC (International Coalition of Library Consortia - Mezinárodní koalice knihovních konsorcií) rovněž posunula argumentaci knihoven vpřed.

Konsorciem mohou být seskupení s právní subjektivitou či bez právní subjektivity. Obecná definice konsorcia uvádí: Časově omezená spolupráce několika subjektů oprávnění či významných zájmů k dosažení jistého společného účelu. Je důležité, aby se členové konsorcia mezi sebou dohodli na určitých pravidlech a zapsali je do dohody o konsorciu. Členové konsorcia musí rozhodnout, kdo bude řídit konsorciem - zda člen konsorcia, zda nová právnická osoba založená účastníky, nebo zda třetí osoba (třeba obchodní či předplatitelská firma apod.). Zkušenosti z různých zemí napovídají, že žádný z těchto modelů není jediným správným, že řešení musí být vypracováno podle situace.

Obecně lze říci, že v Evropě můžeme vysledovat v zásadě tři základní modely konsorcií:

1. **Národní centralizovaný model** je typický pro severské země;
2. **Národní decentralizovaný model** je vlastní francouzským konsorciím a
3. **Model regionálního konsorcia**, který je běžný např. v Belgii, kde vlámské a valonské univerzity mají svá vlastní oddělená konsorcia.

Samozřejmě, že v každé zemi koexistuje více než jeden z výše popsaných modelů konsorcií – např. ve Velké Británii lze vysledovat konsorcia založená na oborové bázi, regionální i národní; v německém Bavorsku vedle sebe koexistuje jediné německé konsorciem s právní subjektivitou Friedrich-Althoff-Consortium a Bayern-Konsortium, které právní subjektivitu nemá, obě zaštitěné Bavorskou státní

knihovnou. Od roku 2004 financuje získání národních licencí na elektronická média pro vysoké školy, výzkumné organizace a vědecké knihovny v rámci programu „celostátní služby knihoven a národní licence“ německá nadace pro výzkum (DFG). Cílem programu je zajistit vědcům, studentům a jednotlivcům se zájmem o vědu přístup k databázím, digitálním textovým sbírkám, elektronickým časopisům a e-knihám. V Řecku pod finanční záštitou strukturálních fondů Evropské unie a ministerstva školství funguje konsorcium HEAL-Link.

4.3.2 Strategie licenčních konsorcií

Hlavní strategií sdružování sil je vytváření licenčních konsorcií. Ta mohou působit v rámci celé země, její části, v rámci regionu či lokálně, v rámci určitého typu knihoven (např. vědeckých knihoven) nebo na nějakém jiném principu. Hlavní věc spočívá v tom, že knihovny se sdruží, aby sdílely tíhu práce nebo náklady na licence (realizace úspor z rozsahu). V mnoha případech také konsorcia přijala politické stanovisko nějakého druhu, které vyjadřuje společné názory zúčastněných knihoven.

Důležitou věcí je, kdo platí za licenční dohodu. Finančními zdroji mohou být knihovny samotné jako v Německu, Nizozemsku a ve Velké Británii. V severovýchodních zemích část tohoto materiálu poskytuje knihovně vláda - možná ne provždy, ale aspoň pro začátek.

Dále, dohoda o konsorciu musí stanovit alespoň:

- Kdo jsou účastníci konsorcia;
- Co je účelem konsorcia;
- Jaký druh materiálu bude předmětem akvizice (např. výlučně elektronický, nebo elektronický a tištěný);
- Zda konsorcium bude spravováno právníkou osobou nebo prostřednictvím dohody účastníků;
- Rozdělení nákladů;
- Jak je řízen běžný chod konsorcia, odpovědnosti;
- Co se stane v neočekávaných situacích nebo v případě problémů (jeden z účastníků chce konsorcium opustit, celé konsorcium končí své působení).

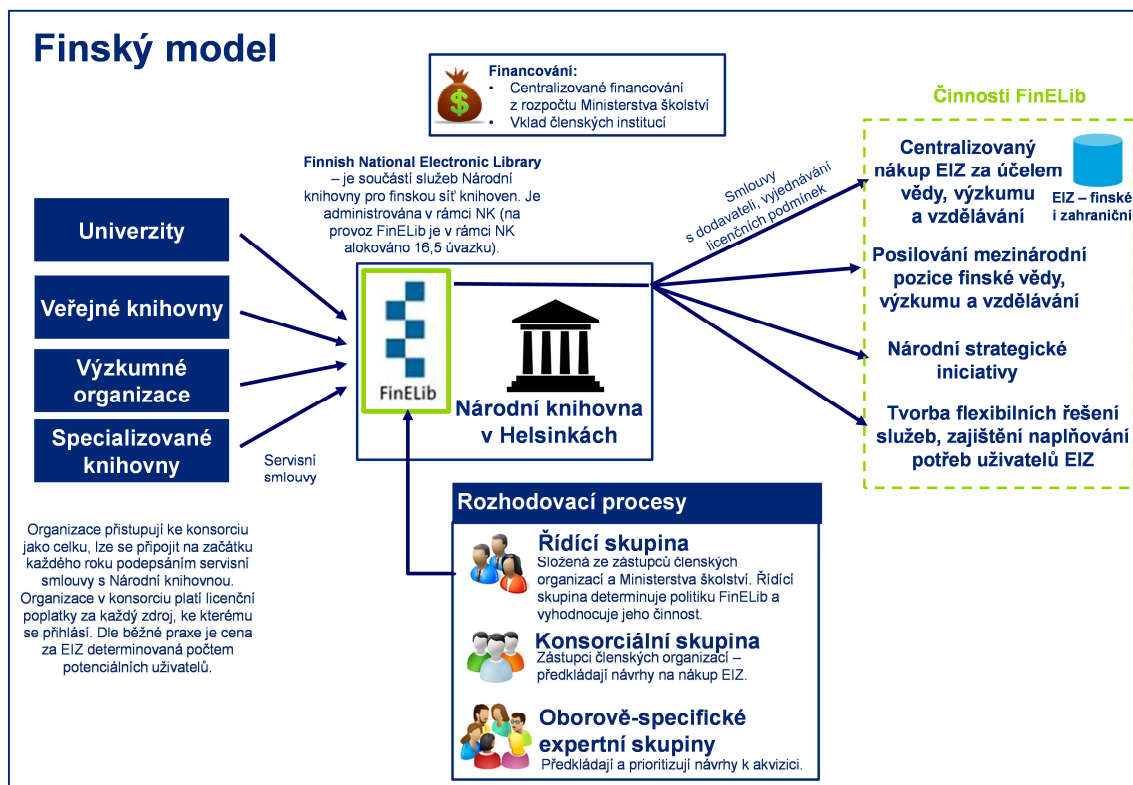
4.3.3 Příklad dobré praxe v pořizování EIZ: Finský model - FinELib (Finnish National Electronic Library)⁵

Finský model je vzhledem k efektivnosti jeho fungování a dosaženým výsledkům často uváděn jako příklad dobré praxe v oblasti pořizování EIZ. Finské konsorcium na národní úrovni sdružuje přes 100 institucí, z toho 17 univerzit, 27 univerzit aplikovaných věd, 18 veřejných, tj. regionálních a městských, knihoven a 38 výzkumných ústavů. FinELib bylo ustanoveno Ministerstvem školství v roce 1997, má k dispozici 154 databází, 20 000 elektronických časopisů, přes 300 000 elektronických knih

Principy Finského modelu akvizice EIZ (FinELib):

- **Dobrovolnost účasti organizací (univerzit, výzkumných organizací, veřejných a specializovaných knihoven) v konsorciu;**
- **Podpora nákupu EIZ prostřednictvím FinELib ze státního rozpočtu (pouze jeden příjemce státní podpory na nákup EIZ);**
- **Využití poradního orgánu v podobě oborově-specifických expertních skupin vedoucí k zajištění kvality a prioritizace nakupovaných EIZ;**
- **Administrace celonárodního nákupu EIZ na jednom místě – nízké administrativní náklady.**

⁵ The National Library of Finland; The FinELib Consortium; <http://www.nationallibrary.fi/libraries/finelib.html>

Obrázek 4: Konceptuální zobrazení finského modelu pořizování EIZ

Základní cíle konsorcia jsou:

- Zvětšit množství zpřístupňovaných EIZ uživatelům;
- Zkvalitnit možnosti vyhledávání informací;
- Vyvinout uživatelské rozhraní, které by poskytovalo komfortní prostředí pro vyhledávání heterogenních informačních zdrojů;
- Od roku 2004 došlo navíc ke zdůraznění podpory přístupu informací pro kohokoliv.

Na státní úrovni se ve Finsku tedy řeší odstranění informačních bariér, mizí umělé hranice a překážky zpřístupnění EIZ pro vědce, studenty a odbornou veřejnost. Finančně je FinELib zajištěn centralizovanými zdroji z Ministerstva školství a vlastními prostředky přispívají i členské instituce. Od původního omezení použití státních prostředků pouze na podporu vysokoškolských členských institucí bylo upuštěno, nyní jsou podporovány i vědecké a veřejné knihovny. Celková státní podpora zpřístupnění EIZ v rámci FinELib byla v roce 2009 4,4 milionů EUR, vklad institucí činil 13,7 milionů EUR (vklad činil 75 % celkových nákladů!).

4.3.4 Trendy v oblasti akvizice EIZ

Na základě uvedeného lze identifikovat následující trendy v oblasti akvizice EIZ ve světě:

- **Vytváření konsorcií pro akvizici EIZ, prostřednictvím kterých každá organizace nakupuje zdroje dle vlastní potřeby. Rozšíření národních modelů akvizice EIZ (dle vzoru finského modelu);**
- **Podpora pořizování EIZ z dotací, prostředků státního rozpočtu;**
- **Poradní skupina/orgán pro akvizici složená z expertů, která prioritizují nákup EIZ;**
- **Členění akvizice EIZ dle oblastí;**
- **Akvizice založená rovněž na průzkumu poptávky.**

4.4 Akvizice EIZ v ČR

4.4.1 Dotační programy MŠMT

Operační program Výzkum a vývoj pro inovace (OP VaVpl) spadá mezi tematické operační programy v cíli Konvergence a z pohledu finančních prostředků je čtvrtým největším českým operačním programem: z fondů EU je pro něj vyčleněno 2 070,68 mil. €.

V rámci OP VaVpl a jeho jednotlivých výzev měly knihovny možnost získat dotace na pořízení EIZ (např. v rámci výzvy Vybavení odborných vědeckých a oborových knihoven měly knihovny mimo jiné možnost získat dotaci na pořízení informačních zdrojů pro vědu v elektronické anebo listinné podobě, zabezpečení přístupu k elektronickým informačním zdrojům formou licencí, služby pro vzdálený přístup, pořízení nebo obnovu hardware včetně obslužného software, vědeckého software a sítí, zajištění archivních služeb). V rámci této a dalších výzev knihovny pořizovaly EIZ samostatně a často nekonceptně bez užší spolupráce v rámci sítě knihoven.

INFOZ (Informační zdroje pro výzkum) byl dotační program MŠMT vyhlášený v rámci OP VaVpl. Program byl schválen Usnesením vlády České republiky dne 25. 2. 2008 č. 171. Cílem programu INFOZ je zabezpečit systematický a kontinuální přístup k informačním zdrojům potřebným pro práci vědeckých pracovníků v rámci celé ČR. Důraz je kladen především na komplexnost a kontinuitu při nakupování a zpřístupňování informačních zdrojů s důrazem na efektivní využití prostředků určených k nákupu. Program INFOZ byl vyhlášen jako veřejná soutěž v rámci Operačního programu Výzkum a vývoj pro inovace 1. 7. 2009 a je financován z prostředků Evropské unie. Mezi povolené příjemce podpory patří veřejné vysoké školy, výzkumné organizace a odborné a veřejné knihovny. Pro čerpání dotace je stanovena podmínka, že "podíl účelové podpory může činit maximálně 75 % z celkových uznaných nákladů projektu. Její maximální povolená výše nesmí být překročena u žádného z účastníků projektu za celou dobu jeho realizace." Od žadatelů je tedy požadována spoluúčast ve výši minimálně 25 % nákladů.

Program INFOZ se řídil ustanoveními zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací), ve znění pozdějších předpisů.

Program měl za cíl zabezpečit českým výzkumným pracovníkům kontinuitu v získávání, zpřístupňování a poskytování informací prostřednictvím informačních zdrojů pro výzkum (databází, periodik, elektronických i klasických dokumentů) s důrazem na jejich náležitou aktualizaci, dále zabezpečit moderní komplexní služby, nezbytné pro zprostředkování a využívání informačních zdrojů pro výzkum pomocí moderní technické a technolo-gické infrastruktury a zabezpečit racionální, efektivní a hospodárné využívání veřejných prostředků na podporu VaVal.

Specifické cíle programu pak byly:

- Pořízení a zabezpečení celostátních licencí a národních multilicencí komplexních informačních zdrojů, které by bez podpory z veřejných prostředků nebylo možné;
- Plošné informační zabezpečení celých vědních oborů základními a nejdůležitějšími aktualizovanými celoplošnými informačními zdroji, včetně nezbytných služeb; zajištění kontinuity a aktualizace informačních zdrojů pro výzkum;
- Zpřístupňování pořízených celoplošných a oborových informačních zdrojů propojováním současně existujících informačních kanálů, budováním a rozšiřováním existujících národních a oborových sítí vědeckých informací až tzv. „výzkumníkoví na stůl“;
- Účelné využití pořízených informačních zdrojů výzkumu a vývoje implementací nových technologií a služeb s cílem maximálního zvýšení.

Program INFOZ navázal na **obdobné programy z dřívějších let:**

- LB - Rozvoj informační infrastruktury výzkumu a vývoje (1997 - 2000);
- LI - Informační zdroje pro výzkum a vývoj (2000 - 2003);
- 1N - Informační infrastruktura výzkumu (2004-2008).

Základní milníky programu INFOZ:

- 1. července 2009 – **Vyhlášení veřejné soutěže** ve výzkumu, vývoji a inovacích;
- 21. září 2009 – Vyhlášení výsledků soutěže;
- 13. října 2009 – **Navýšení dotace o 14%**;
- 21. října 2009 – Uzavření smluv;

- 9. listopadu 2009 – Poskytnutí podpory na r. 2009;
- Poskytnutí podpory na další roky vždy do 60 kalendářních dnů od začátku kalendářního roku;
- Ukončení čerpání podpory nejpozději do 31. prosince 2011;
- Zhodnocení realizace jednotlivých projektů a jejich výsledků na úrovni příjemce: leden-únor 2012;
- Odevzdání závěrečných zpráv o realizaci projektů, včetně zápisů ze závěrečných oponentních řízení, poskytovateli nejpozději do 15. března 2012;
- 1. 1. 2013 – doba trvání nového Programu INFOZ pro léta 2013 – 2017.

4.4.2 Zapojení NTK do programu INFOZ

NTK se do programu INFOZ zapojila realizací projektu VZ09003, dnem zahájení 1. října 2009. Projekt byl ukončen 31. prosince 2011. Po dobu realizace byl zajišťován přístup ke čtyřem nejdůležitějším informačním zdrojům, neboli provoz čtyř vybraných informačních služeb: ScienceDirect Freedom Collection a Scopus (nakladatelství Elsevier Science), SpringerLink (nakladatelství Springer) a InterScience Journals, respektive Wiley Online Library (nakladatelství John Wiley & Sons).

Aktuálně dle údajů z posledního roku realizace projektu tak bylo zpřístupněno 7 815 titulů odborných periodik a monografií (oproti plánovaným 5 600 titulům). Uživatelská základna zahrnovala 74 výzkumných organizací čítající jak vysoké školy, ústavy AV ČR, tak další typy výzkumných organizací a veřejné odborné knihovny, které pro své registrované uživatele zajistily nekomerční přístup do uvedených elektronických zdrojů nakladatelství v rozsahu sjednaných licenčních podmínek dle požadavků uživatelů. Rozsahy zpřístupněných podmínek užití informačních zdrojů jsou zakotveny v konsorciálních smlouvách.

Veškeré stanovené cíle projektu byly splněny. Využití výsledků projektu uživateli dokazují statistiky využití jednotlivých databází, ze kterých jednoznačně vyplývá, že zpřístupněné informační zdroje byly často využívány širokým okruhem odborné veřejnosti. U všech sledovaných EIZ byla míra využití mnohonásobně vyšší, než se původně plánovalo. Skutečně dosažené hodnoty se u jednotlivých databází pohybovaly v rozsahu cca od 200 do 350 % (plánována byla využitelnost 70 %).

Vysoká míra využití svědčí dle hodnotitelů jednak o vhodném výběru informačních zdrojů, jednak o jejich skutečné potřebě a nezastupitelnosti v příslušné oblasti – v tomto případě v oblasti technických a aplikovatelných přírodních věd.

Co se týče způsobu využití, tedy způsobu přístupu k informačním zdrojům, efektivitu (a tím i míru využití) zvyšuje přístup pomocí portálů a možnosti vyhledávání z více zdrojů najednou (federativní vyhledávání). Rozsah a efektivita využití byla také pozitivně ovlivněna propagací EIZ mezi uživateli a mezi spolupracujícími organizacemi. Výsledky jednoznačně dokazují, že finanční prostředky byly využity velmi efektivně a účelově.

Výrazně se v projektu projevil konsorciální slevy a výhody předplatného. Jak se uvádí v závěrečné zprávě, v rámci licenčních ujednání bylo zjištěno, že cena za přístup pro jednotlivé instituce, bez sdružení do konsorcia, by byla navýšena podle druhu o 30 % až 577 %. Další aspekty, které mají vliv na snižování ceny při centralizované akvizici a konsorciálním přístupu, je např. role zkušeného vyjednavče, silného „hráče“ zastupujícího široký okruh uživatelů na národní úrovni, široké portfolio EIZ, které jsou předmětem vyjednávání atp.

Důsledkem pak byla nejen výrazná úspora nákladů ale i dosažení vyšší kvality poskytovaných informačních služeb, výhodnější nabídky, rozšiřování kolekcí producentem mnohdy i bez navýšení ceny, bezplatné poskytování až několikaměsíčních zkušeností provozů nových kolekcí, informační servis a uživatelská podpora producentů atp. V závěrečné zprávě byla prokázána úspora 13 mil Kč- jedná se o velmi nákladné informační zdroje, které si vyžádaly vklad příjemce a uživatelů ve výši 73 % z celkových uznatelných nákladů.

4.4.3 Zkušenosti NTK se zpřístupňováním elektronických zdrojů

NTK je již od roku 2000 řešitelským pracovištěm projektů (LI200028 a LI01018, 1N04124) na konsorciální zpřístupnění plošných, multioborových EIZ pro výzkum v oblasti STM. Díky svému důrazu na smluvně pevně podchyceném poskytování standardizovaných statistických výkazů (ICOLC, COUNTER) o využití jednotlivých zdrojů jejich jednotlivými členy i celým konsorciem, má nyní k dispozici údaje s dlouhou retrospektivou. Veškeré plné údaje (podrobné statistické tabulky) jsou zpřístupněné na stránce <http://www.techlib.cz/cs/o-nas/odborne-aktivity-ntk/elektronicke-zdroje-konsorcia-ntk/>, kde je uvedeno jejich vyhodnocení.

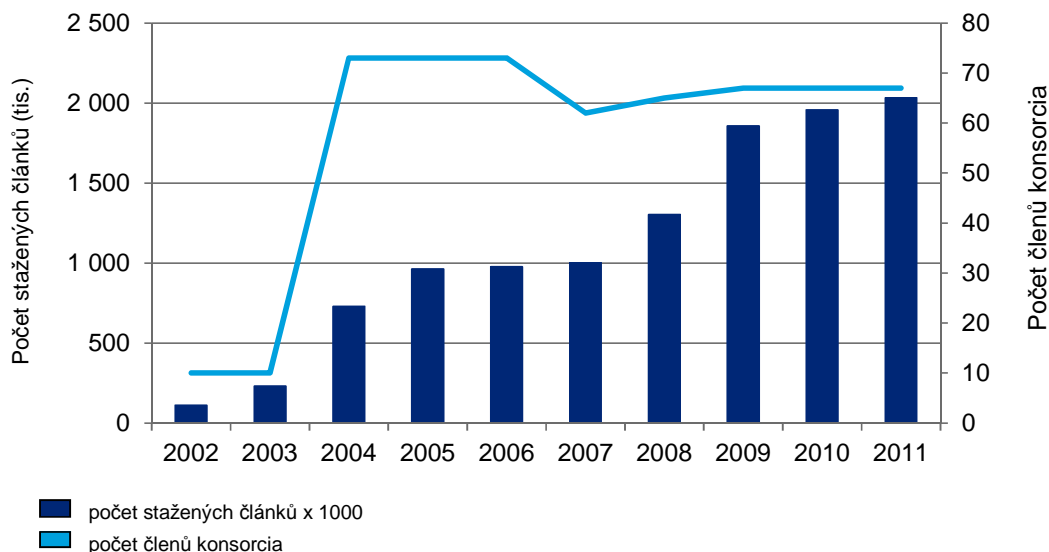
4.4.3.1 Elsevier Science, služba ScienceDirect

	LI, 2000 - 2003	1N, 2004 - 2008	INFOZ, 2009 - 2011
Počet přístupných titulů	502, od roku 2003 připojen Academic Press, tj. + 176	Předplatné jednotlivého účastníka + jedna z 5 UTL kolekcí podle příslušnosti účastníka	Complete Collection (předplatná člena zařazená do licence) + Freedom Collection (cca 1900 titulů)
Hloubka retrospektivy	1994	1994	1994
Price cap ⁶	7,5 %	5 %	6 % (vztahuje se pouze na členská předplatná)
Flukтуаční pásmo ⁷	1,5 %	0 %	0 %
MVS	Pouze v tištěné formě	Povolena elektronicky prostřednictvím zabezpečené služby	Povolena elektronicky prostřednictvím zabezpečené služby
Vzdálený přístup registrovaným uživatelům	Povolen	Povolen	Povolen
Archivní práva	Po ukončení licence do titulů předplácených institucí, nutný nákup média (archivní pásy pořízeny v rámci řešení projektu 1N04124)	Po ukončení licence do titulů předplácených institucí, nutný nákup média (archivní pásy pořízeny v rámci řešení projektu 1N04124)	Po ukončení licence do titulů předplácených institucí, nutný nákup média (archivní pásy)
Počet členů	10 (+ 53 mimo dotaci projektu)	66	67

Tabulka 2: Výběr z podmínek zpřístupnění

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Počet stažených plných textů	110 689	231 116	727 810	962 525	977 101	1 001 543	1 302 128	1 856 423	1 956 611	2 031 141

Tabulka 3: Počet stažených článků

Graf 1: Počet stažených článků a počet členů konsorcií

⁶ Price cap je označení pro stanovený strop meziročního růstu ceny titulů (obvykle přes 10 %).

⁷ Označení pro možnost výměny předplácených titulů, hodnota se vztahuje na objem předplatného celého konsorcia.

Komentář

V roce 2000 a 2001 probíhalo nastavování přístupů pro členy tehdy nového konsorcia a nastavování statistického serveru poskytovatele. Údaje z tohoto období jsou neprůkazné, s množstvím statistických chyb; proto jsou zde zaznamenány až statisticky konsolidované údaje od roku 2002. V roce 2004 došlo k mohutnému rozšíření členské základny konsorcia. Statistické údaje od té doby stoupají, v letech 2005 – 2007 se nárůst využití pohyboval okolo 2 %. V roce 2007 byl poprvé překročen jeden milion stažených plných textů článků, mezi rokem 2007 a 2008 pak narostlo využití meziročně o 30 %. Za příčinu tohoto zvýšení využití považujeme paradoxně zvýšení informovanosti o tomto zdroji resp. hrozbě ukončení jeho zpřístupnění od 1. 1. 2009 (pokračování projektu v navazujícím programu). Nárůst mezi rokem 2009 a 2010 činil 5,4 %, mezi rokem 2010 a 2011 3,8 %. Statistický server pracuje se standardním formátem COUNTER a provoz po celou dobu existence konsorcia (s výjimkou období 2000 – 2001) je plynulý, bez větších či neohlášených výpadků.

4.4.3.2 Springer Verlag, služba SpringerLink

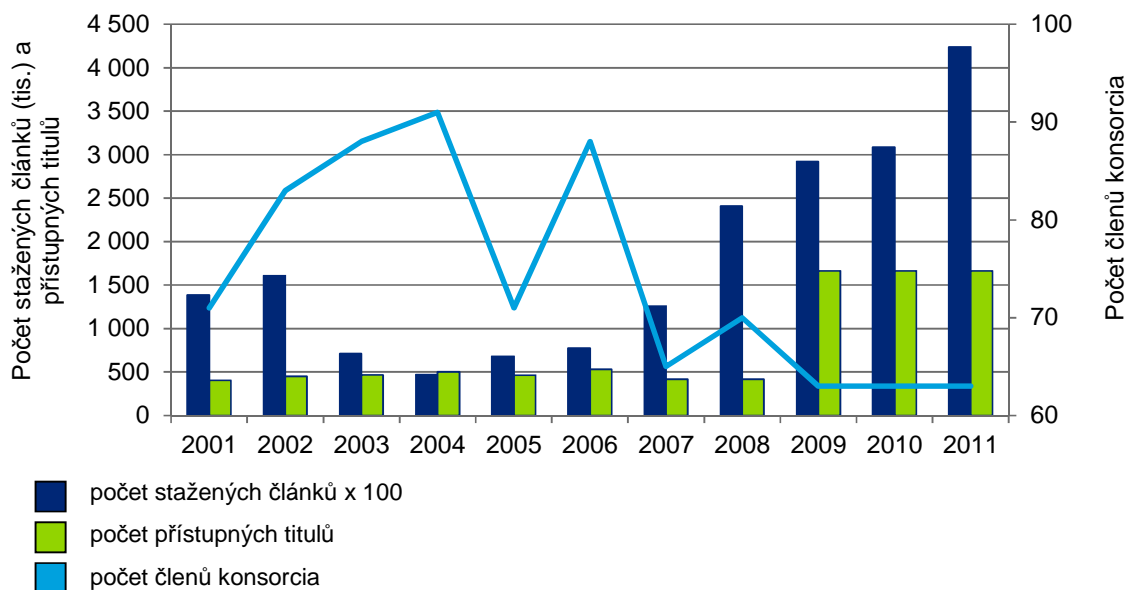
V rámci služby SpringerLink v kolekci SpringerLink Journals jsou zpřístupněny i tituly nakladatelství Kluwer Academic Publisher, které bylo sloučeno s nakladatelstvím Springer Verlag v roce 2005. Konsorcium Kluwer, resp. přístup do titulů tohoto nakladatelství prostřednictvím služby KluwerOnline zajišťovala NTK v rámci řešení projektu 1N04124 v letech 2004 – 2008.

	LI, 2000 – 2003	1N, 2004 - 2008	INFOZ, 2009 - 2011
Počet přístupných titulů	480 (Springer)	1 117 (Springer + Kluwer)	1 638
Hloubka retrospektivy	1994	Springer: bez omezení Kluwer: 1997	1997
Price cap	cena stanovena fixně, tj. 100 tis. DEM/rok	Springer: 6,5 % Kluwer: 6 %	5,5 %
Fluktuální pásmo	0 %	0 %	0 %
MVS	Nepovolena	Povolena elektronicky prostřednictvím zabezpečené služby	Povolena elektronicky prostřednictvím zabezpečené služby
Vzdálený přístup registrovaným uživatelům	Povolen	Povolen	Povolen
Archivní práva	Ne (dodatečně dojednán v rámci řešení projektu 1N04124)	Po ukončení licence do titulů předplácených institucí, před stažením textů nutná úhrada přístupu na local hosting server (uhrazeno v rámci řešení projektu 1N04124)	Po ukončení licence do titulů předplácených institucí, před stažením textů nutná úhrada přístupu na local hosting server
Počet členů	88	Springer: 65 Kluwer: 34	63

Tabulka 4: Výběr z podmínek zpřístupnění

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Počet stažených plných textů	138 850	160 964	71 240	46 998	68 277	77 563	126 065	240 878	292 031	308 476	423 759

Tabulka 5: Počet stažených článků

Graf 2: Počet stažených článků, členů konsorcií, počet titulů

Komentář

V období let 2000 až 2004 probíhal přístup do plných textů nakladatelství Springer podle podmínek národního přístupu, s národní fixní cenou. Počet účastníků konsorcia se postupně vyšplhal až na 91 institucí, v roce 2005 již byl konsorcionální model postaven na institucionálních předplatných jednotlivých členů a počet členů výrazně poklesl. S tím přišel i pokles ve využívání, ale v posledních letech je opět vidět, zpočátku markantní, nárůst využití. Statistický server poskytuje statistiky ve formátu COUNTER. Byl zprovozněn v roce 2005, do té doby byly statistické údaje zasílány čtvrtletně do NTK a řešitelský tým projektu pak zajišťoval jejich další distribuci členům konsorcia. Dalším problémem bylo sloučení nakladatelství Springer a Kluwer, jejich portálového řešení i statistických výkazů v roce 2008, což způsobilo deformaci ve statistickém sledování; z tohoto pohledu je nutné hodnotit meziroční nárůst o 50 % mezi roky 2007 a 2008. V roce 2010 bylo staženo 308 476 plných textů článků, což znamená nárůst oproti roku 2009 o 5,6 %, meziroční nárůst v roce 2011 činí 37 %.

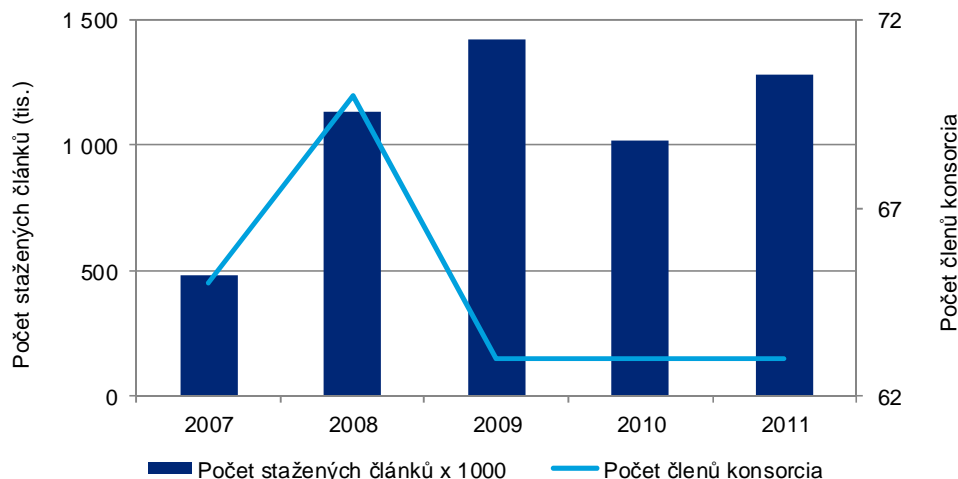
Provoz služby je po celou dobu plynulý, bez neohlášených výpadků a problémů

4.4.3.3 Springer Verlag, Computer Science Library

V roce 2006 byl dojednán řešitelským týmem NTK přístup do Computer Science Library (CSL) nakladatelství Springer Verlag pro všechny členy tehdejšího konsorcia Springer a Kluwer za podmínek již dojednané licenční smlouvy. Úhrada konsorcionálních poplatků až do roku 2010 byla realizována z finančních úspor vzniklých v rámci řešení projektu 1N04124 se souhlasem zadavatele. CSL zahrnuje tituly z oboru Computer Science vydané v letech 2005 – 2010 včetně prestižních řad Lecture Notes in Computer Science a Lecture Notes in Mathematics.

	2007	2008	2009	2010	2011
počet stažených plných textů kapitol/knih	48 414	113 282	142 132	102 182	128 017

Tabulka 6: CSL a využití

Graf 3: Počet stažených článků, počet členů konsorcia

Statistické ukazatele využití publikací zařazených do CSL potvrzují správnost volby zpřístupnění tohoto zdroje. Po obvyklém roce náběhu, kdy proběhly rozsáhlé informační i školící aktivity (informační kampaň, série workshopů apod.), vzrostlo množství stažených článků o 233 %. Nárůst mezi roky 2008 a 2009 činí 25,4 %, v roce 2010 naopak využití kleslo o 28 %, ale více než sto tisíc stažených plných textů znamená stále nadstandardní využití tohoto zdroje a koreluje s údajem využití z roku 2008. V roce 2011 využití opět mírně stoupl a to o 25 %.

4.4.3.4 John Wiley & Sons, služba Interscience

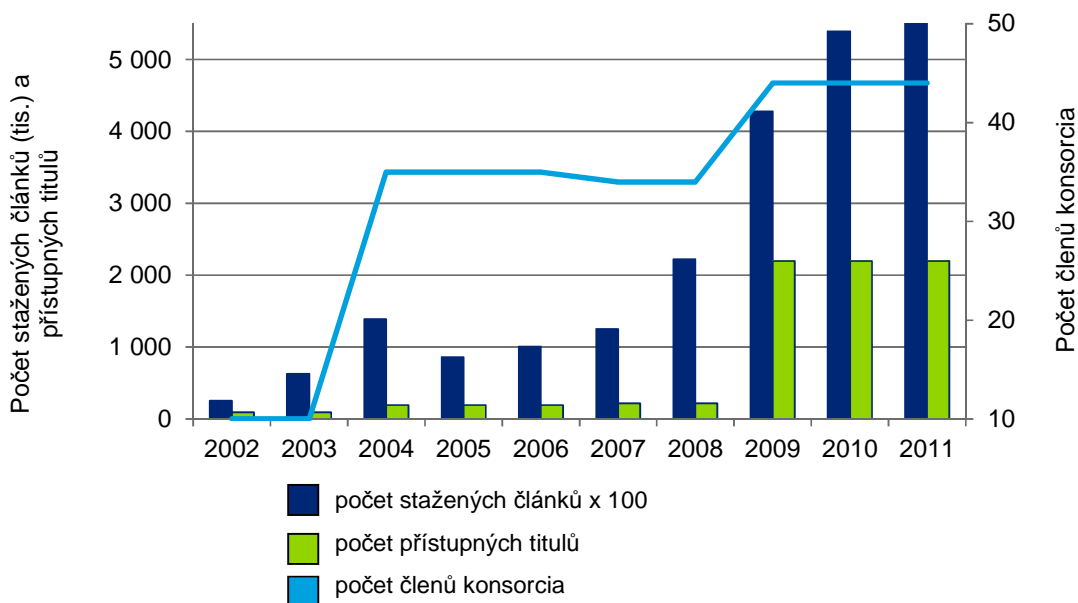
V rámci služby Interscience v kolekci Interscience Journals byly v polovině roku 2008 zpřístupněny i tituly nakladatelství Blackwell, které bylo sloučeno s nakladatelstvím John Wiley & Sons v roce 2006. Konsorcium Blackwell, resp. přístup do titulů tohoto nakladatelství bylo do té doby zajišťováno mimo podporu programu VaV. V roce 2010 přešla služba Interscience do nové platformy Wiley Online Library.

	LI, 2000 – 2003	1N, 2004 - 2008	INFOZ, 2009 - 2011
Počet přístupných titulů	94	217	Individuální, podle kolekce vybrané členem
Hloubka retrospektivy	1997	1997	1997
Price cap	6,5 %	5 %	7 %
Flukтуаční pásmo	10 % objemu – výměna za jiné tituly stejné finanční hodnoty	10 % objemu – výměna za jiné tituly stejné finanční hodnoty	0 %
MVS	pouze v tištěné formě	Povolena elektronicky prostřednictvím zabezpečené služby	Povolena elektronicky prostřednictvím zabezpečené služby
Vzdálený přístup registrovaným uživatelům	Povolen	Povolen	Povolen
Archivní práva	Po ukončení licence do titulů předplácených institucí, před stažením textů nutná úhrada přístupu na local hosting server (uhrazeno v rámci řešení projektu 1N04124)	Po ukončení licence do titulů předplácených institucí, před stažením textů nutná úhrada přístupu na local hosting server (uhrazeno v rámci řešení projektu 1N04124)	Po ukončení licence do titulů předplácených institucí, před stažením textů nutná úhrada přístupu na local hosting server
Počet členů	10 (+ 4 mimo dotaci projektu)	34	44

Tabulka 7: Výběr z podmínek zpřístupnění

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Počet stažených plných textů	25 532	62 910	138 888	85 894	101 097	125 122	222 140	428 249	539 607	564 751

Tabulka 8: Počet stažených článků

Graf 4: Počet stažených článků, členů konsorcií, počet titulů

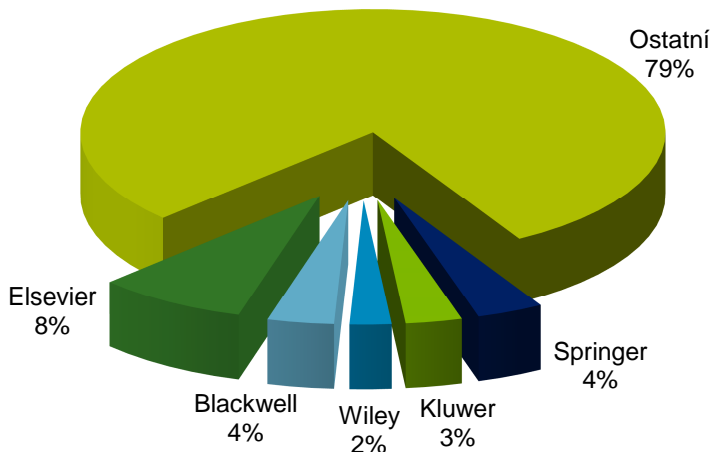
Komentář

Licenční smlouva na přístup k plným textům titulů nakladatelství Wiley byla dojednána na období 2002 – 2003, v roce 2004 byla v platnosti smlouva jednoletá a následující období pokrývala smlouva na léta 2005 – 2008. Od roku 2005 využití zpřístupněných titulů stoupá, velký skok ve využití byl zaznamenán v roce 2008, kdy byly členům konsorcia Wiley zpřístupněny i tituly nakladatelství Blackwell a trend nárůstu využití pokračoval i v roce 2009, kdy vzrostl oproti roku 2008 o 92 %. V roce 2010 činí meziroční nárůst využití 26 % (oproti roku 2009), v roce 2011 vzrostlo využití o 4,6 %. Statistický server, který poskytoval po celou dobu informace členům konsorcia a celokonsorcionální statistiky ve formátu COUNTER, byl zprovozněn již v roce 2002. Služba funguje bez problémů, veškeré výpadky byly plánované a předem ohlášeny noční technologické přestávky.

4.4.3.5 Elsevier Science, Scopus

Od roku 2005 probíhala jednání na zpřístupnění citační databáze Scopus, realizace konsorcionálního zpřístupnění významně podpořilo rozhodnutí Rady pro výzkum a vývoj používat tento zdroj pro hodnocení výsledků výzkumu a vývoje (20. 6. 2008, 234. zasedání RVV).

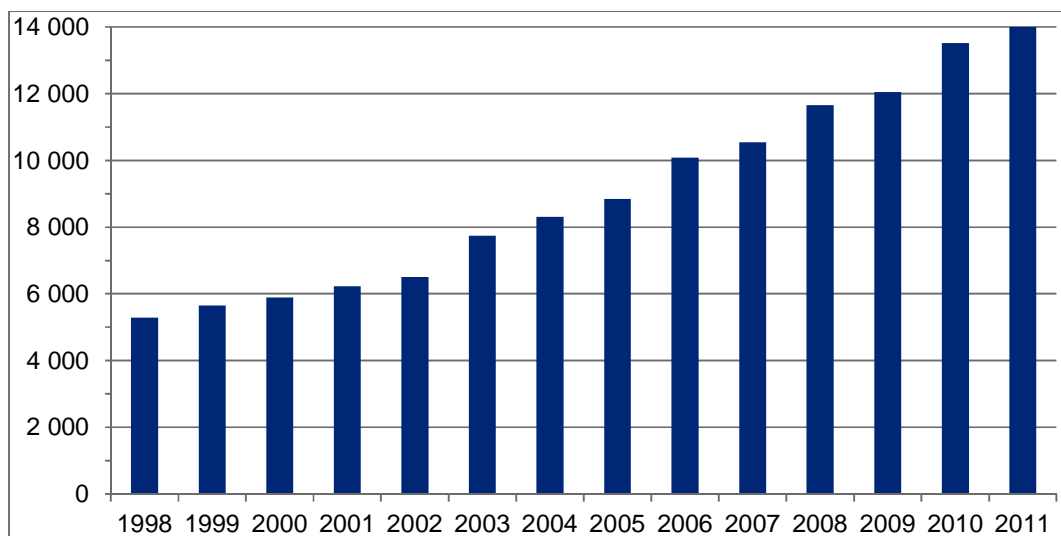
Konsorcium bylo ustanoveno k 1. 1. 2009 a Scopus byl zpřístupněn 28 institucím (veřejným vysokým školám, výzkumným organizacím a odborným knihovnám, přičemž Akademie věd ČR je zde počítána jako 1 instituce). V databázi Scopus je nyní zařazeno více než 19 500 titulů, v roce 2011 bylo konsorciem uskutečněno 187 649 sessions ze 46 981 aktivních IP adres, 88 946 aktivními uživateli.

Graf 5: Podíl titulů nakladatelství Elsevier Science, Springer Verlag, John Wiley & Sons, Kluwer Academic Publishing a Blackwell ve Scopus: údaj 2009

1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
5 289	5 650	5 886	6 229	6 509	7 744	8 310	8 844	10 079	10 545	11 660	12 045	13 520	14 549

Tabulka 9: Počet článků českých autorů v DB Scopus⁸

Graf 6: Meziroční nárůst článků českých autorů v letech 1998-2011

Meziroční nárůst článků českých autorů mezi roky 2010 a 2011 činí k 24. 1. 2011 7,6 %. Toto číslo ještě bude narůstat, protože někteří nakladatelé dodávají své informace se zpožděním.

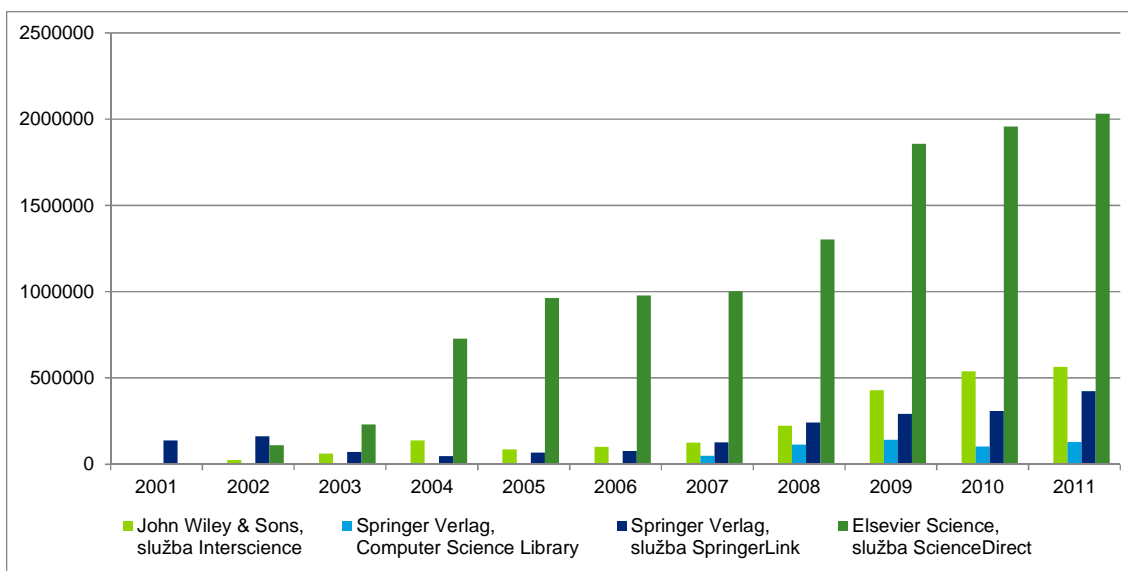
Citovanost českých autorů

Měření citovanosti jednotlivých článků nelze měřit prostým způsobem, meziročně. V závislosti na vědním oboru je „half-life“ citací, tj. období, kdy článek dostane polovinu všech svých citací, 5 – 10 let. Srovnáme-li tedy citace článků českých autorů dle dostupných údajů v pětiletém období, je nárůst citovanosti 3 %.

⁸ Údaje k 3. 1. 2012

4.4.3.6 Celkový počet stažených článků v konsorciálních plnotextových databázích NTK v letech 2001-2011⁹

Celkový počet stažených článků v plnotextových databázích (John Wiley & Sons, služba Interscience; Springer Verlag, Computer Science Library; Springer Verlag, služba SpringerLink; Elsevier Science, služba ScienceDirect) nakupovaných NTK zahrnuje také přístupy institucí, kterým byl tento přístup v rámci konsorciální spolupráce umožněn. Jednoznačně nejvýznamnější plnotextovou databází je v tomto ohledu databáze ScienceDirect s celkovým počtem 11 157 087 přístupů za celé období. V roce 2011 lehce přesáhl počet stažených článků v databázi ScienceDirect 2 000 000 stažení. Celkově nejméně využívaným EIZ byl Computer Science Library. Tento zdroj je dostupný až od roku 2007.

Graf 7: Počet stažení článků z informačních zdrojů poskytovaných NTK v rámci konsorciální spolupráce s ostatními institucemi v období 2001-2011

Dalšími přístupnými databázemi jsou:

- plnotextové databáze:
 - ebrary
 - EBSCO
 - Emerald
 - IoP Electronic journals
 - Knovel
 - ProQuest
 - Scitation
- bibliografické databáze:
 - COS Research Support Suite
 - Elektronische Zeitschriftenbibliothek
 - ISI Web of Knowledge
 - OCLC First Search
 - SCOPUS
 - ULRICH'S Periodicals Directory
- Databáze přístupné pouze v NTK:
 - Anopress IT
 - ASPI
 - CODEXIS
 - ČSN online
 - Databáze firem Albertina
 - Kramerius

⁹ Statistiky využívání EIZ poskytnuté ze strany odboru 4, oddělení Specializovaných služeb.

4.5 Vyhodnocení akvizice EIZ v ČR, včetně vyhodnocení role NTK

Způsob nákupu fondů pro knihovny se mění. Elektronické dokumenty zpřístupňované v prostředí sítě WWW nemohou být majetkem knihovny jako knihy nebo magnetofonové kazety. Místo zakoupení do vlastnictví knihovny v mnoha případech kupují přístup ke vzdáleným síťovým a jiným elektronickým dokumentům. V takovém případě je třeba se o podmínkách používání dokumentu dohodnout v licenční dohodě. Knihovníci se musí nejdříve naučit číst smlouvy a znát smluvní právo, stejně jako potřebují získat vyjednávací způsobilost.

Obvyklou cestou akvizice placených vzdálených síťových zdrojů pro knihovny je vytvořit konsorcia knihoven. Knihovny se proto musí naučit dosáhnout dohody o konsorciu. Musí se rovněž rozhodnout, kdo a v jakém množství platí licenční poplatky. Lze říci, že dodatečné finanční prostředky na licence jsou jedním z důvodů pro argumenty, že knihovny potřebují více peněz, aby plnily své úkoly v informační společnosti.

Mezinárodní koalice knihovnických konsorcií (ICOLC, International Coalition of Library Consortia¹⁰) sdružuje více než 200 konsorcií knihoven, fungujících podle různých konsorcionálních modelů, z toho asi pětinu tvoří konsorcia evropská. Finské konsorcium FinELib (The National Electronic Library Program) i je natolik dobře fungujícím a propracovaným modelem, že je i v českém prostředí notoricky známo jako příklad dobré a následovatelné praxe. Při svém ustanovení Ministerstvem školství v roce 1997 byly pro FinELib ustanoveny následující cíle:

- Zvětšit množství zpřístupňovaných EIZ uživatelům;
- Zkvalitnit možnosti vyhledávání informací;
- Vyvinout uživatelské rozhraní, které by poskytlo komfortní prostředí pro prohledávání heterogenních informačních zdrojů.

Národní technická knihovna má dlouholeté zkušenosti se zpřístupňováním elektronických zdrojů, ať již se jedná o databáze, časopisy či knihy. Hlavními projekty v této oblasti jsou Virtuální polytechnická knihovna, v současné době se NTK zapojuje do projektu „eBooks on Demand“ a je jedním z hlavních organizátorů konsorcií pro přístup ke klíčovým elektronickým informačním zdrojům pro výzkum a vývoj. Zároveň NTK zajišťuje národní vyhledávací portál pro výzkum a vývoj oborovou bránu „Technika“ (dále TECH) pro technické a přírodní vědy a stále aktualizuje „Polytematický strukturovaný heslář“, který je volně k dispozici pod licencí „Creative Commons“. Dalšími aktivitami v oblasti elektronických zdrojů je digitalizace fondů NTK. V rámci digitalizace se NTK zaměřila na svou historickou sbírku, časopisy ohrožené „kyselostí papíru“ a učební texty, které všechny zpřístupňuje v systému „Kramerius“. NTK na sebe vzala též roli garanta šedé literatury v České republice. Této roli se zhostila již v roce 1994, kdy vytvořila „Kooperační systém šedé literatury“ (KSŠL), který byl navázán na evropský systém „SIGLE“. Po zániku SIGLE v roce 2005 se v NTK zrodila idea „Národního úložiště šedé literatury“. Hlavním cílem NTK je všechny tyto elektronické zdroje zastřešit systémem „Digitální Národní technické knihovny“, který umožní jednotné vyhledávání a zpřístupnění informací ze všech poskytovaných zdrojů.

¹⁰ International Coalition of Library Consortia; <http://www.library.yale.edu/consortia>

5 Prezentace EIZ a poskytování elektronických informačních služeb

5.1 Příklady dobré praxe a trendy v oblasti poskytování elektronických služeb v zahraničí

5.1.1 German National Library of Science and Technology/University Library of Hannover (Německo)¹¹

V oblasti poskytovaných služeb Univerzitní knihovna v Hannoveru (dále zkratka TIB/UB) poskytuje službu **Document Delivery Service**, která umožňuje doručování kopií článků na jakoukoliv adresu ve vybraných státech Evropy (TIBsubito Library Service) do univerzitních, regionálních, krajských, vysokoškolských, veřejných, speciálních knihoven. Společně s dalšími knihovnami se účastní v projektu **Open Access**, v rámci něhož shromažďuje relevantní elektronické dokumenty a permanentně je ukládá na své repozitáře. Tyto dokumenty následně zpřístupňuje pomocí svých portálů **GetInfo**, **OPAC** a prezentuje je v rámci standardizovaných open licence licencí. TIB/UB rovněž poskytuje infrastrukturu pro institucionální repozitáře, open access články a databáze pro jiné instituce, např. **Leibniz Association Open Access Repository**. TIB/UB se rovněž podílí na vývoji ekonomicky udržitelných modelech financování Open Access – podílí se na **SCOAP-DH** projektu, v rámci něhož jsou vedoucí fyzikální časopisy konvertované na Open Access časopisy a financované globálním konsorciem. TIB/UB koordinuje konverzi a vytváří model financování pro německé univerzity a další instituce. Rovněž jako součást projektu **arXiv TIB/UB** asistuje při vytváření komunity a vyvíjí model financování pro německé univerzity a další instituce na podporu **Open Access Resource arXiv**, který byl konvertován do modelu kooperativního financování Knihovnou Cornell University.

TIB je manažer národního konsorcia Open Access v souladu se základními zásadami "Digitale Information" (digitální informace) **Iniciativa aliance (Allianz-Lizenzen - Alliance Licence)**. TIB/UB se účastní této iniciativy v koncepční práci, která spojuje národní licence s přístupem otevřeného konceptu. TIB/UB se dále podílí na stávající a budoucí činnosti **Leibniz Association a Gospoirtiz, Leibniz Library Network for Research Information** v oblasti Open Access a spolupracuje s dalšími open access iniciativami (např. "Open Access.net"). Podporuje další instituce ve vývoji Open Access služeb pro vědce, např. je zapojená v pracovních skupinách na management publikací Leibniz University of Hannover (LUH). V rámci projektu **Open Data** poskytuje TIB/UB bezplatný přístup k bibliografickým datům, která sesbírala prostřednictvím internetu, bez poplatků, pro veřejnost. Data mohou být volně stažitelná a použitelná, upravitelná, a distribuovatelná pro jakýkoliv nekomerční účel (přístupná pod licencí Creative Commons).

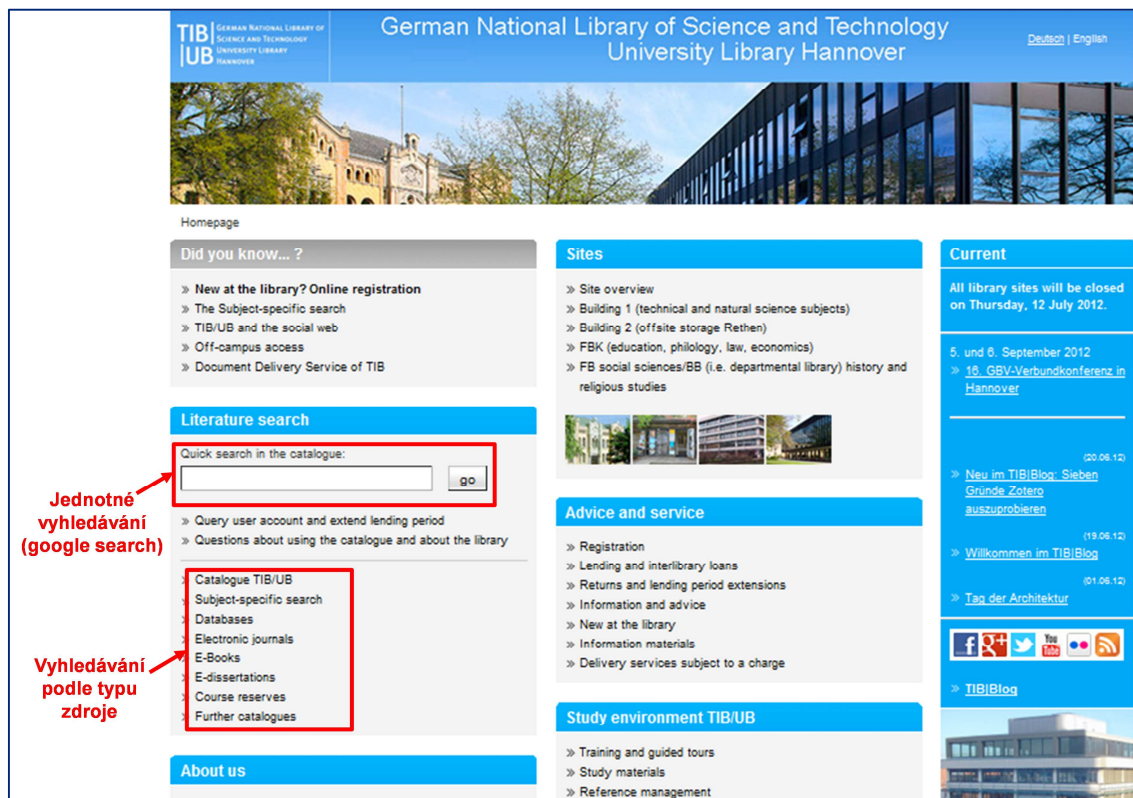
V oblasti vyhledávání EIZ na internetových stránkách TIB/UB využívání vyhledávání metodu jednoduchého vyhledávání na principu google search – jeden příkazový řádek, do kterého uživatel uvede hledané heslo, následně se mu zobrazí výsledky vyhledávání napříč všemi dostupnými databázemi. Podle typu licence jsou pak zdroje přístupné pro širokou veřejnost, nebo pouze pro registrované uživatele. Další možností vyhledávání (nacházející se na úvodní stránce přímo pod příkazovým řádkem jednoduchého vyhledávání) je vyhledávání dle typu zdroje v katalozích TIB/UB (katalog TIB/UB, vyhledávání dle předmětu, vyhledávání

¹¹ German National Library of Science and Technology; University Library Hannover; *Library profile*; <http://www.tib.uni-hannover.de/en/tibub/about-us/library-profile.html>

German National Library of Science and Technology; *TIB Open Access Policy*; <http://www.tib-hannover.de/fileadmin/dokumentlieferung/openaccess/TIB-OA-Policy-EN.pdf>

Cornell University Library; *arXiv Business Model White Paper*; <http://arxiv.org/help/support/whitepaper>

v databázích, elektronických člancích, elektronických knihách, elektronických disertačních pracích, zdrojích vztahujícím se ke kurzům či v dalších zdrojích).

Obrázek 5: Úvodní internetová stránka TIB/UB

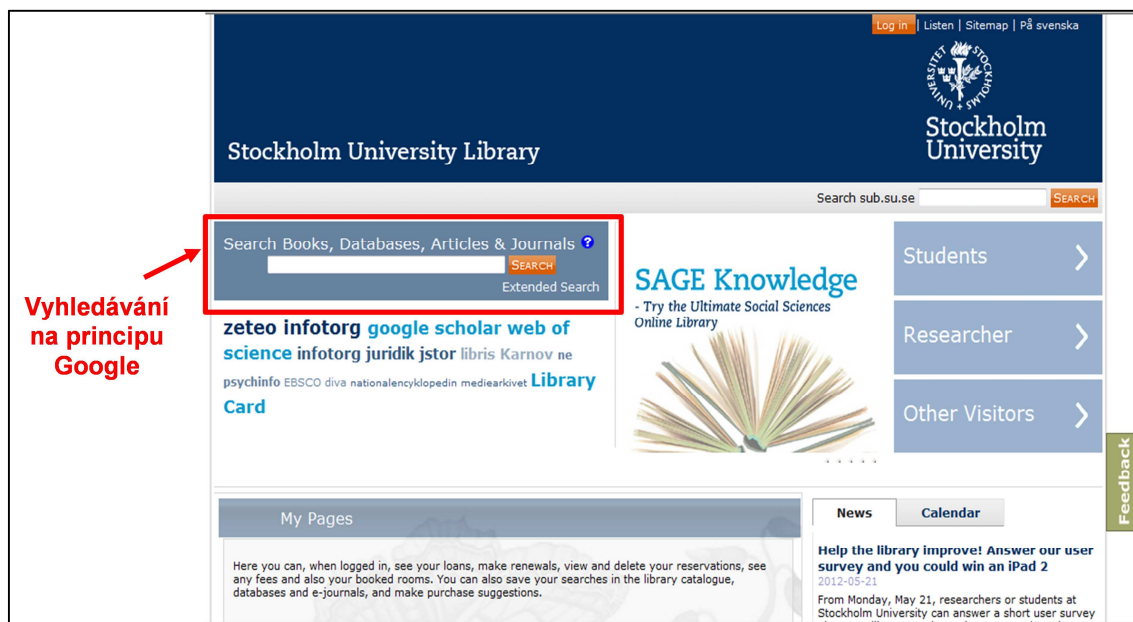
5.1.2 Stockholm University Library¹²

Stockholmská univerzitní knihovna je jednou z největších výzkumných knihoven ve Švédsku a s roční návštěvností kolem 1,8 milionů návštěvníků patří mezi nejnavštěvovanější instituce ve Stockholmu. Knihovna představuje přirozené místo setkávání v kampusu a je klíčovým zdrojem informací pro Stockholmskou univerzitu.

V oblasti prezentace elektronických informačních zdrojů uvádíme Stockholmskou univerzitní knihovnu jako dobrou praxi zejména z důvodu, že její uživatelské rozhraní je vysoce přívětivé pro uživatele a umožňuje jednoduché a návodné vyhledávání heterogenních elektronických informačních zdrojů. Obdobně jako u TIB/UB lze přímo na první stránce jednoduše zadat název vyhledávaného zdroje. V případě potřeby přihlášení (u licencovaných zdrojů) se následně objeví okno pro zadání přihlašovacích údajů. U licencovaných zdrojů platí obdobné podmínky jako v ČR – uživatel je může tisknout, kopírovat nebo stahovat pro nekomerční užití nebo vědecké účely. Jakékoliv jiné užití vyžaduje souhlas autora či copyrightové organizace. Kopírování celých knih je protizákonné – kopírované mohou být pouze jejich části.

Stockholmská univerzitní knihovna se intenzivně zaměřuje na sběr zpětné vazby a zjišťování požadavků uživatelů a na jejich základě přizpůsobuje poskytované služby a rozšiřuje nabídku elektronických informačních zdrojů. Hned na úvodní stránce je tlačítko „Feedback“ umožňující kladení dotazů (s využitím služby „Ask the library“) a zadání zpětné vazby. V době realizace dotazníkového šetření se dotazník zobrazí ihned při zobrazení stránky a láká zákazníky k vyplnění možností výhry.

¹² Stockholm University Library; <http://www.sub.su.se/home.aspx>

Obrázek 6: Úvodní stránka Stockholmské univerzitní knihovny

Poskytování kvalitních elektronických služeb a široká nabídka zdrojů ve formě databází, e-časopisů a e-knih je spojeno s vysokou úrovní spokojenosti uživatelů. Tato skutečnost je patrná na počtu přístupů do databází a využití jednotlivých elektronických dokumentů, které má značně rostoucí tendenci. V roce 2010 překročil počet vyhledávání v databázích 2 miliony vyhledávání. Ve stejném roce bylo zaznamenáno přes 300 tisíc přístupů k plnotextovým dokumentům v databázích, více než 1,154 mil. přístupů k elektronickým časopisům a více než 1,244 mil. přístupů k elektronickým knihám. (Pozn.: Pro porovnání počet vyhledávání v databázích NTK v roce 2011 dosáhl 189 368 vyhledávání, tedy pouze 10 % počtu vyhledávání v databázích Stockholmské univerzitní knihovny v roce 2010. Větší počet vyhledávání je způsoben zejména výrazně vyšším počtem uživatelů knihovny¹³. V NTK připadlo na 1 návštěvníka knihovny v roce 2011 0,56 vyhledávání, v Stockholmské knihovně 1,21 vyhledávání v roce 2010.)

Elektronické zdroje - využití	2008	2009	2010
Vyhledávání v databázích	1 374 157	1 748 230	2 018 821
Využití fultextové dokumenty v databázích	192 125	213 144	330 595
Využití fultextové dokumenty v e-časopisech	951 021	1 129 176	1 154 557
E-knihy, využití dokumenty	251 203	1 209 231	1 244 879

Tabulka 10: Počet využití elektronických zdrojů

Elektronické zdroje	2008	2009	2010
Databáze – dostupné	101	110	113
Databáze – akvírované	6	9	3
E-časopisy – dostupné	7 030	7 823	8 393
E-časopisy – akvírované	0	793	570
E-knihy – dostupné	150 577	157 942	224 399
E-knihy (monografie) – akvírované	106 561	7 366	41 852

Tabulka 11: Počet dostupných a nově akvírovaných knih

¹³ Stockholmská knihovna měla v roce 2010 4,8x více návštěv než NTK v roce 2011 (1 635 700 návštěv Stockholmské knihovny v roce 2010, 339 922 návštěv NTK v roce 2011).

5.1.3 University of Queensland – nejčastější nedostatky a snahy o zlepšení

V rámci projektu realizovaném týmem Deloitte na Univerzitě v Queenslandu, jehož cílem byla modernizace knihovny tak, aby lépe odpovídala požadavkům zákazníků, se dospělo k následujícím zjištěním:

- Knihovnické technologie se vyvíjí tak, aby zachytily výhody spojené se vznikem nových technologií a komunikačních médií;
- Stránky knihovny nenaplníují očekávání zákazníků;
- Elektronické zdroje nejsou vždy dostupné, když jsou vyžadovány;
- Technologický management je strategicky vysokého významu, nicméně v rámci knihovny nejsou dostatečné kapacity na naplňování strategických cílů.

Vzhledem k faktu, že přibližně 80 % rozpočtu na sbírky je vynaloženo na předplatné elektronických zdrojů a až 90 % z žádostí o zdroje přichází skrze vyhledávání Google, vnímá knihovna význam kvalitní datové integrace se třetími stranami jako stále důležitější, ale i komplexní. V této situaci je významná kvalita vyhledávacích nástrojů poskytovaných knihovnou, i hodnota licencovaného materiálu. Nástroje na vyhledávání a propojování nejsou vždy úspěšné při snaze o nalezení elektronických zdrojů. V mnoha případech se zákazníci rozhodnou obejít integrační služby knihovny a nasměřují se přímo do katalogu, případně dodavatelů webových stránek, nebo k alternativním zdrojům prostřednictvím neknihovnických vyhledávacích nástrojů.

Webová stránka knihovny představuje klíčový styčný bod mezi knihovnou a jejími zákazníky. Zatímco design webstránky a nové centrální vyhledávací nástroje svědčí o snaze knihovny o zlepšení kvality a snadné vyhledávání zdrojů, zákazníci poukazovali na příliš „katalogové“ zaměření designu a strukturu, bez ohledu na skutečnost, že katalog je pouze jedním ze služeb poskytovaných knihovnou. Snahy o zefektivnění nových designových a strukturálních změn webových stránek jsou hodnoceny jako nepříznivě ovlivněné požadavky zákazníků, jelikož zpětná vazba je sice sbírána, nicméně změny nejsou podle ní řízeny. Zákazníci knihovny rovněž vyjádřili nespokojenost s propagací nových zdrojů, které jsou přístupné. Zákazníci hodnotili negativně informování ohledně licenčních možností, které nejsou vzhledem k nízké kvalitě informovanosti zcela pochopeny.

5.1.4 Světové trendy v oblasti poskytování elektronických informačních služeb a zpřístupňování elektronických zdrojů

Na základě uvedených a dalších příkladů z praxe lze identifikovat hlavní trendy v oblasti poskytování elektronických informačních služeb a zpřístupňování elektronických zdrojů:

- **Zvětšování portfolia zdrojů poskytovaných elektronicky prostřednictvím vzdáleného přístupu** – rozšiřování na úkor běžného fyzického knihovního materiálu – zejména z důvodu, že zdroj může být využíván současně neomezeným množstvím uživatelů (oproti fyzickému zdroji, který může být využíván pouze jedním uživatelem, navíc se zkracuje cesta od vydavatele ke konečnému uživateli, vynechávají se mezičlánky, dokument se dostává k uživateli v čase, kdy je o něj největší zájem). Zároveň je odstraněna potřeba uchovávat fyzické dokumenty (skladování), zajistit jejich fyzickou manipulaci a logistiku a ochranu vzhledem k opotřebení;
- **Snaha o dosažení možnosti poskytování elektronických informačních zdrojů pro širokou veřejnost, případně pro komerční užití** (využívání jiných forem licence, např. licence Creative Commons);
- **Zkvalitnění možností vyhledávání informací** – zajištění jednoduchého a uživatelsky přívětivého přístupu (pro podporu je často využíváno testování uživatelské přívětivosti před zavedením nebo při vyhodnocování kvality služby);
- **Jednotné uživatelské rozhraní poskytující komfortní prostředí pro vyhledávání heterogenních informačních zdrojů;**
- **Efektivní vynakládání veřejných financí na nákup EIZ** – vzhledem ke skutečnosti, že zdroje jsou nakupovány prostřednictvím konsorcia pro všechny zúčastněné subjekty, nedochází k duplicitnímu nákupu EIZ mimo konsorcia a tím je eliminováno duplicitní vynakládání prostředků státního rozpočtu na nákup EIZ;
- **Vzájemná informovanost knihoven o zpřístupněných zdrojích**, umožnit přehled EIZ dle oborů, zajistit komunikaci mezi knihovnami v oblasti pořizování EIZ, zjednodušit rozhodování knihoven při

- budování fondu knihoven, umožnit uživatelům knihoven snadnější orientaci v nabízených zdrojích a jejich místním, regionálním a národním rozložení, zviditelnit nabízené služby knihoven;
- **Zajišťování dostupnosti služeb prostřednictvím informačních technologií 24 hodin denně 7 dní v týdnu;**
 - **Konkurence v oblasti neknihovnických vyhledávacích nástrojů;**
 - **Umožňování uživatelům knihoven jednodušší orientaci v nabízených zdrojích** a jejich místním, regionálním i národním rozložení;
 - **Zviditelňování nabízených služby knihoven;**
 - **Zasílání novinek – tzv. alerts** (např. nejnovější články na dané téma, obsah nejnovějšího čísla vybraného časopisu a jiné);¹⁴
 - **Využívání SEO optimalizace v oblasti poskytování EIZ** s cílem zvýšení návštěvnosti a cílení informací zákazníkům dle jejich zájmu.¹⁵

5.2 Elektronické služby poskytované NTK

V případě hodnocení elektronických informačních služeb poskytovaných NTK lze konstatovat, že tato oblast je jednou z hlavních priorit NTK, která je neustále rozšiřovaná a inovovaná a to zejména díky expertnímu potenciálu zaměstnanců NTK a řadě realizovaných projektů (samostatně či v součinnosti s dalšími knihovnami). V oblasti poskytování elektronických informačních služeb je NTK často dávaná za vzor jako průkopník a inovátor ve vývoji a poskytování některých služeb, jehož dobrá praxe je často následovaná ostatními knihovnami, čímž předurčuje vývoj v celém segmentu knihovnictví. Elektronické informační zdroje a elektronické služby NTK jsou cílené jak na skupinu registrovaných zákazníků NTK (a to prostřednictvím vzdáleného přístupu – využívání proxovaného přístupu či linků), tak na širokou veřejnost. Limitace přístupu registrací je dána zejména licenčními podmínkami. V případě volných licencí (tzv. Licence Creative Commons) je přístup umožněn neomezené skupině uživatelů prostřednictvím sítě internet.

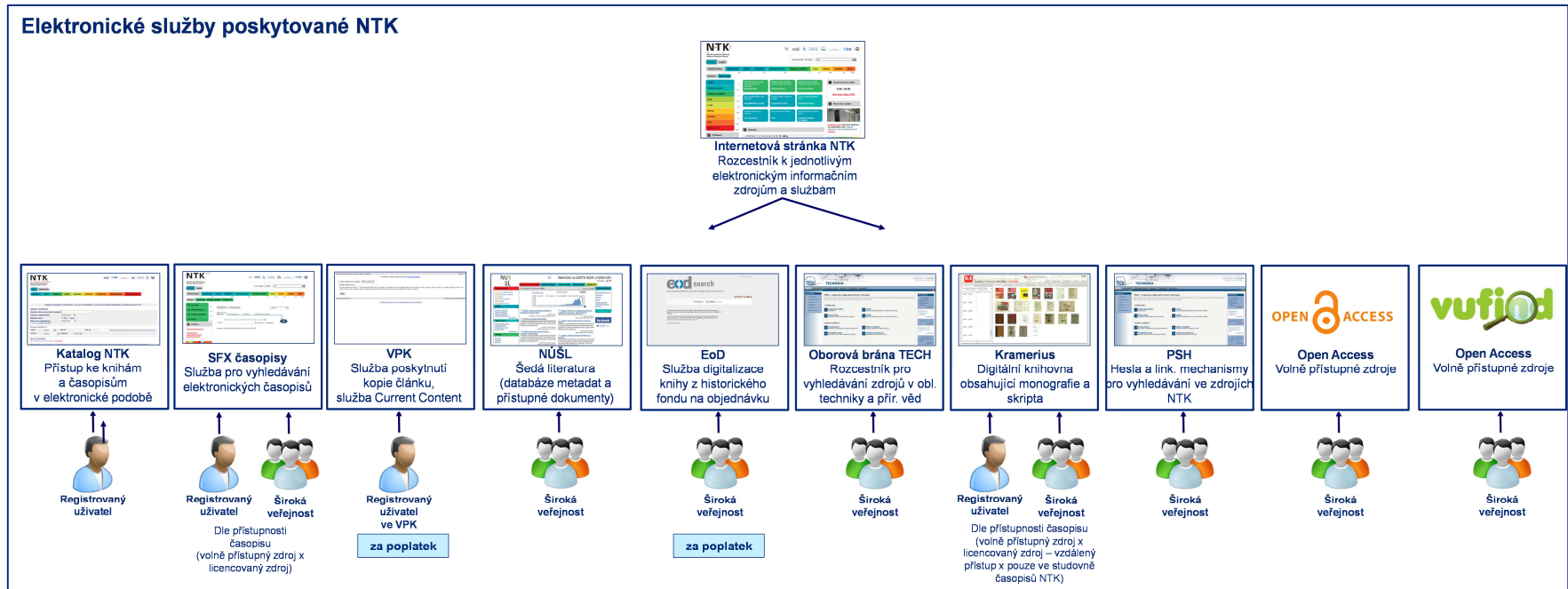
Konceptuální schéma elektronických služeb poskytovaných NTK je zobrazeno na následujícím schématu.

¹⁴ Slovenská národná knižnica: *Elektronické informačné zdroje*;

http://www.snk.sk/swift_data/source/OS/D.%20Janovska/KIV/Elektronicke_informacne_zdroje.pdf

¹⁵ SEO (Search Engine Optimization) je metoda optimalizace pro vyhledávače. Vyhledávače jako Google, či Seznam využívají postupů, které určují relevanci webu ve vztahu k vyhledávanému výrazu. Vyhledávač najde ve své databázi všechny zdroje či články vztahující se k hledanému výrazu, a interně je ohodnotí. Ty, které mají největší hodnotu, poté zobrazuje jako první a ty s menší hodnotou pod nimi. SEO optimalizace při vyhledávání EIZ by měla být součástí vyhledávače informačních zdrojů. NTK v současné době realizuje výběrové řízení na Univerzální vyhledávač EIZ, který by měl tuto funkcionalitu zahrnovat.

1.2.2.7 Analýza elektronických služeb NTK
 1.2.2.8 Analýza služeb NTK s vazbou na strategii SMART Administration

Obrázek 7: Elektronické služby poskytované NTK

Jak je patrné z konceptuálního schématu, vyhledávání elektronických zdrojů se liší podle jejich typu. Uživatel musí podle typu poptávaného dokumentu zvolit tu správnou cestu. U elektronických knih, případně článků je vyhledávání obdobné jako u fyzického knihovního materiálu, a to prostřednictvím katalogu NTK (Aleph).

Katalog je přístupný odkazem z hlavní stránky i prostřednictvím vzdáleného přístupu a to jak volně, tak registrovaným uživatelům NTK na základě zadání uživatelského jména a hesla. Autentizace uživatele umožňuje, aby sledoval své osobní výpůjčky a rezervace, případně v katalogu VuFind si vytvářel své osobní profily a seznam. Katalog obsahuje přehled zdrojů v listinné i elektronické podobě. Jako nedostatek je hodnocena skutečnost, že neexistuje přehled monografií, které jsou dostupné v elektronické podobě – tuto skutečnost zjistí uživatel až „náhodně“, kdy se mu po vyhledání knihy objeví její dostupnost v elektronické podobě. Časopisy a články lze vyhledávat pomocí SFX služby, která zobrazuje u časopisů konkrétní odkazy na stránky, kde lze daný zdroj najít. Některé z těchto stránek jsou volně přístupné, jiné jsou přístupné pouze pro registrované uživatele.

Dalším kanálem pro vyhledávání, který je založen na spolupráci knihoven a ve své podstatě představuje průkopníka centrálního portálu pro přístup, resp. přehled o elektronických informačních zdrojích v České republice, je Oborová brána TECH, ve které lze najít dostupnost zdrojů (papírových i elektronických) v oblasti techniky a přírodních věd v zúčastněných knihovnách. Další kanály pro specifické elektronické služby, jako je např. možnost objednání digitalizace knih z historického fondu či pořízení kopie článku, jsou blíže popsány v následující kapitole.

Jako průřezový nedostatek elektronických informačních služeb poskytovaných NTK lze hodnotit nižší úroveň uživatelské přívětivosti a přehlednosti stránek, komplikované vyhledávání mezi EIZ, často končící nenalezením hledaného zdroje, dlouhou reakční dobou pro zobrazení stránky a další dílčí nedostatky. Katalog NTK je prohledáván v rámci centrální služby Jednotná informační brána a záznamy jsou pravidelně týdně importovány do Souborného katalogu ČR.

Následující kapitola obsahuje stručný popis jednotlivých elektronických služeb a jejich základních charakteristik, tzn. zdroje, které jsou pomocí služby přístupné, poplatky, návštěvnost (je-li tento údaj dostupný) a stručné zhodnocení služby. Doporučení pro zefektivnění poskytovaných služeb jsou uvedena v závěru popisu každé služby.

5.2.1 VPK

<p>Popis elektronické služby</p>	<p>Virtuální polytechnická knihovna (VPK) je společným projektem především technicky zaměřených knihoven, které chtějí dosáhnout radikálního zvýšení dostupnosti informačních zdrojů místním i vzdáleným uživatelům. K tomuto účelu virtuálně sjednotily fondy, vybudovaly tzv. Souborný katalog časopisů Virtuální polytechnické knihovny a vytvořily systém poskytování kopií z fondů účastnických knihoven. VPK nyní ve svém souborném katalogu sjednocuje periodika více než 50 českých knihoven, z nichž 38 knihoven nabízí své fondy prostřednictvím VPK, ostatní knihovny nabízejí své služby prostřednictvím klasických meziknihovnických služeb.</p>
<p>Nabízené služby</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kopie článků z časopisů obsažených v souborném katalogu VPK - elektronickou cestou ve formátu PDF, případně i formou klasické xerokopie zaslané poštou nebo faxem; • Kopie z dalších dokumentů knihoven; • Mezinárodní meziknihovnické služby; • Služba current contents (zasílání kopií obsahů nově došlých čísel časopisů, elektronicky i klasicky).
<p>Přístup</p>	<p>Prostřednictvím uživatelského konta VPK (pro FO, PO) uzavřeného na základě smlouvy – řídí se Knihovním řádem VPK.</p>
<p>Poplatky</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Založení uživatelského konta: 50 Kč – ČR; 130 Kč – zahraniční; • Reprografické služby: 2 Kč/černobíle, 12 Kč/barevně; • Tištěné kopie dodané elektronicky: 2 Kč + 2,40 Kč autorský poplatek s DPH/strana, expresně: 4 Kč + 2,40 Kč; • Elektronické kopie (pdf): 2 Kč + 6 Kč sut. poplatek s DPH – z tištěných dokumentů; • Kopie dodané elektronicky z online DB: 2 Kč/str. – článek do 7 stran; 15 Kč – článek od 8 stran; • Poštovné dle tarifů České pošty¹⁶; • Poplatky za MMVS.
<p>Návštěvnost (využití)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Požadavky na službu Current Content v roce 2011: 381; • Požadavky VPK v roce 2011 celkem: 3 163 došlých, z toho 2 882 vyřízených (z toho: 1 320 elektronicky, 1 562 poštou); • VPK elektronické objednávky v roce 2011 celkem: 1 657, z toho 1 569 vyřízených.
<p>Počet zdrojů</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Souborný katalog obsahuje periodika více než 50 knihoven
<p>Vyhodnocení</p>	<div style="text-align: center;"> </div> <p>Silné stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ukotvená a zavedená spolupráce, je koordinačním a servisním centrem pro účastnické knihovny (vedení účetnictví VPK atd.); • Velký objem zdrojů v Souborném katalogu VPK; • Možnost platby bankovním převodem a bankovní kartou; • Není potřeba fyzické účasti k registraci konta VPK – zájemce vyplní smlouvu, kterou zašle na NTK.

¹⁶ Národní technická knihovna; *Ceník služeb Virtuální polytechnické knihovny (platný k 1. 1. 2012)*;
<http://www.techlib.cz/files/download/id/557/cenik-vpk.pdf>

	<p>Slabé stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Potřeba registrace nad rámec registrace na NTK – řídí se samostatným řádem; • Relativně vysoké poplatky spojené s platbou za kopie článků (dané ustanoveními autorského zákona). Vysoké poplatky jsou spojené zejména s poskytováním služby pro komerční subjekty (PO).
Doporučení pro zefektivnění	<ul style="list-style-type: none"> • Využití spolupráci účastnických knihoven pro další projekty; • Zintenzivnit propagaci služby; • Zajistit vyšší míru uživatelské přívětivosti – umožnit registraci konta on-line (bez potřeby jeho zaslání poštou) do NTK; • Registraci do VPK poskytovat jako doplňkovou službu při registraci do NTK, čímž by se zvýšil počet registrovaných uživatelů a následně i návštěvnost služby.

5.2.2 NUŠL

Popis elektronické služby	<p>Národní úložiště šedé literatury (dále NUŠL) vzniklo za podpory Ministerstva kultury v rámci projektu Digitální knihovna pro šedou literaturu - funkční model a pilotní realizace. NUŠL poskytuje centrální přístup k informacím o šedé literatuře vznikající v České republice v oblastech vědy, výzkumu a vzdělávání. NUŠL nabízí partnerům dlouhodobou archivaci elektronických dokumentů a metadat. Uživatelům poskytuje jednotný přístup k informacím o šedé literatuře v ČR, intuitivní jednoduché vyhledávání, příjemné grafické rozhraní a informace o umístění a dostupnosti dokumentů. Kromě samostatného zpřístupňování dat prostřednictvím centrálního rozhraní je cílem NUŠL podpora vědy, výzkumu a vzdělávání. Je nástrojem pro systematický sběr metadat a digitálních dokumentů, zajišťuje dlouhodobou archivaci a ochranu dat a především se snaží o spolupráci se zahraničními sítěmi šedé literatury. Dalším cílem NUŠL je vedle provozu systému také podpora odborné diskuse o šedé literatuře.</p>
Nabízené služby	<p>Partnerům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dlouhodobá archivaci elektronických dokumentů a metadat; • Zviditelnění instituce a jejích výstupů v ČR i zahraničí; • Usnadnění povinného zveřejňování informací. <p>Uživatelům:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jednotný přístup k informacím o šedé literatuře v ČR; • Intuitivní jednoduché vyhledávání, příjemné grafické rozhraní; • Informace o umístění a dostupnosti dokumentů.¹⁷
Přístup	<p>Licence Creative Commons CC BY-SA 3.0 - Uveďte autora-Zachovejte licenci 3.0 Česko; Open Access.</p>
Poplatky	<p>Bezplatné užití pro nekomerční účely</p>
Návštěvnost (využití)	<p>Za období leden až březen 2012: 38 883 návštěv a 87 568 zobrazených stránek. Přístup je v režimu open access, není tedy nutné realizovat výpůjčky či objednávky. Zrealizovanou službou je počet zobrazených stran.</p>
Počet zdrojů	<ul style="list-style-type: none"> • K dnešnímu dni je 139 144 metadatových záznamů a 458 digitálních dokumentů (digital born, ne zdigitalizované).

¹⁷ Národní technická knihovna; Národní úložiště šedé literatury; http://nusl.techlib.cz/index.php/O_sluzbe

Vyhodnocení	
Doporučení pro zefektivnění	<ul style="list-style-type: none"> • Zintenzivnit propagaci služby mezi partnery a potenciálními uživateli; • Rozšířit databázi dokumentů.

5.2.3 EoD – E-book on demand

Popis elektronické služby	<p>Díky službě eBooks on Demand ("elektronické knihy na objednávku"), zkráceně EoD, si mohou uživatelé objednat z fondu knihovny digitalizaci jakékoliv knihy nechráněné autorským právem, tzn. knihy vydané v letech 1500 až 1900, resp. 1911 v ČR. Projekt EoD je podpořen Evropskou komisí v rámci programu Kultura 2007-2013. Přesný název projektu zní eBooks on Demand - a European Library Network (EoD) a bude realizován čtyři roky, konkrétně od 1. 5. 2009 do 30. 4. 2013. v současné době se jedná o prodloužení projektu do roku 2014.</p> <p>"Digitalizaci na objednávku" již roce 2006 iniciovala Univerzitní knihovna v rakouském Innsbrucku, která zůstala i nadále koordinátorem Evropské knihovní sítě. Službu EoD nabízí již 32 knihoven z 12 evropských zemí, vedle České republiky také Dánsko, Estonsko, Francie, Maďarsko, Německo, Portugalsko, Rakousko, Slovensko, Slovinsko, Švédsko a Švýcarsko. Vízí projektu je zapojit do spolupráce na 60 institucí nejen z řad knihoven, ale také z řad muzeí a archivů.</p> <p>V České republice služba EoD funguje také ve Vědecké knihovně v Olomouci, Moravské zemské knihovně v Brně a v Knihovně Akademie věd ČR. Uživatel si však může objednat digitalizaci dokumentu z fondů všech paměťových institucí, jež jsou v síti EoD zapojeny, stejně tak i z fondů spolupracujících knihoven (Knihovna Divadelního ústavu, Národní lékařská knihovna, Knihovna Vojenského historického ústavu a Krajská vědecká knihovna Liberec).</p>
Nabízené služby	<ul style="list-style-type: none"> • Služba digitalizace autorsky volných děl (1500 – 1911); • Skenování knih na objednávku zákazníka.
Přístup	Online, bez nutnosti registrace v NTK
Poplatky	<ul style="list-style-type: none"> • Standardní e-kniha bez manipulačního poplatku – 4 Kč/ strana; • Manipulační poplatek – 200 Kč; • Zaslání CD-ROM/DVD s e-knihou poštou – 150 Kč/Evropa, 200 Kč/ svět; • Vyzvednutí CD-ROM/DVD s e-knihou osobě v NTK – 30 Kč.¹⁸
Návštěvnost (využití)	<ul style="list-style-type: none"> • Počet objednávek v roce 2011: 21 došlých, z toho 20 vyřízených; • Počet stran v roce 2011: 2 866.
Počet zdrojů	<p>NTK nabízí službu EoD pro své historické fondy (cca 2000 svazků vydaných před rokem 1801) a dalších 100 000 svazků vydaných mezi lety 1801 a 1911. NTK digitalizuje knihy taky z fondů:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Národní lékařské knihovny; • Divadelního ústavu; • Vojenského historického ústavu; • Krajské vědecké knihovny Liberec.
Vyhodnocení	

¹⁸ Národní technická knihovna; *Knihovní řád služby eBooks on Demand (EoD)*; <http://www.techlib.cz/cs/823-knihovni-rad-eod>

Doporučení	<ul style="list-style-type: none"> • n/a
-------------------	---

5.2.4 Oborová brána TECH

Popis elektronické služby	<p>Oborová brána TECH představuje jeden prostor, ve kterém lze najít české i zahraniční, placené i volně dostupné zdroje z oblasti techniky, přírodních a aplikovaných věd. Jednotné rozhraní TECHu umožňuje vyhledávat plné texty z mnoha zdrojů.¹⁹</p>
Nabízené služby	<ul style="list-style-type: none"> • Vyhledání článků, knih, e-knih a dalších zdrojů jak v národních, tak i mezinárodních zdrojích v jednom uceleném rozhraní (prohledatelné zdroje); • Odkazy na vyhledávací prostředí ve zdrojích neintegrováných přímo do Oborové brány TECH (odkazové zdroje); • Přístup k informacím o Vysokých školách a Výzkumných ústavech; • Přístup k informacím o grantech a zakázkách; • Přístup ke statistickým údajům o ČR a EU.
Přístup	<ul style="list-style-type: none"> • Volně dostupné zdroje může využívat každý, bez ohledu na registraci v NTK a místo odkud do brány TECH vstupují; • Využívání placených zdrojů je podmíněno registrací. Pro mimopražské uživatele nabízí vzdálenou registraci.²⁰
Poplatky	<ul style="list-style-type: none"> • Bezplatně lze vyhledávat v databázích a portálech vybraných z volného prostoru internetu a katalogích odborných technických knihoven včetně souborných katalogů; • Placené jsou databáze nakupované NTK, jejichž přístup je podmíněn registrací do NTK. Uživatelé pak mají přístup k plným textům elektronických dokumentů.²¹
Návštěvnost (využití)	<p>Návštěvnost v roce 2011:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Počet návštěv (sessions): 23 691; • Počet návštěvníků: 17 699; • Počet nově registrovaných návštěvníků: 410; • Počet vyhledávání („search“): 229 115. <p>Počet návštěv, návštěvníků i vyhledávání měl v roce 2011 oproti předchozímu roku 2010 klesající tendenci.</p>
Počet zdrojů	<p>Oborová brána TECH poskytuje možnost vyhledávat v následujících 9 základních skupinách zdrojů:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vybrané zdroje (20 vybraných zdrojů); • Fondy NTK; • Odborné knihovny v ČR (prohledatelné); • Zahraniční knihovny (prohledatelné); • Volné databáze (prohledatelné); • Normy a patenty (prohledatelné); • Odborné knihovny v ČR (odkazové); • Volné databáze (odkazové); • Normy a patenty (odkazové).

¹⁹ TECHNIKA; O projektu Oborová brána Technika (TECH); http://tech.jib.cz/napoveda/copy_of_oborova-brana-technika-tech

²⁰ TECHNIKA; O projektu Oborová brána Technika (TECH); http://tech.jib.cz/napoveda/copy_of_oborova-brana-technika-tech

²¹ TECHNIKA; O projektu Oborová brána Technika (TECH); http://tech.jib.cz/napoveda/copy_of_oborova-brana-technika-tech

	<p>V rámci některých z těchto zdrojů jsou v současné době zapojeny následující licencované zdroje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ebsco - Academic Search Complete; • Ebsco - Business Source Complete; • Ebsco - Regional Business News; • Springer Link (Springer); • Science Direct (Elsevier); • IOP Electronic Journals; • Web of Science (ISI); • EBSCO – GreenFILE.²²
Vyhodnocení	
Doporučení	<ul style="list-style-type: none"> • Potenciál rozšíření na další partnery či knihovny, případně do dalších oblastí – rozšíření na centrální portál pro všechny zdroje poskytované sítí knihoven v ČR; • Potenciál pro rozšíření množství licencovaných zdrojů.

5.2.5 Kramerius

Popis elektronické služby	<p>Digitální knihovna Kramerius obsahuje tituly ze sbírek Národní technické knihovny v Praze, kde lze najít několik stovek naskenovaných periodik a monografií. Převážně se jedná o učební texty, technickou literaturu a knihy zveřejněné v rámci projektu EoD. Rovněž lze nalézt publikace z nakladatelství Academia, digitalizované v rámci projektu E-knihy do každé knihovny.²³</p>
Nabízené služby	Přístup k naskenovaným periodikům a monografiím
Přístup	<p>Přístup do databáze Kramerius je omezen přístupovými právy.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Metadata a obrazová data dokumentů nechráněných autorským zákonem jsou přístupná všem; • Ve studovně časopisů ve 3. NP jsou mimo metadat dostupné i plné texty a to ke čtení a k tisku, nelze elektronicky ukládat pro další užití.²⁴
Poplatky	Zdarma, pouze pro dokumenty v ochranné lhůtě autorského zákona je nutná registrace a přístup do studovny.
Návštěvnost (využití)	<p>Pokud se podíváme na statistiky z období mezi 1. 1. 2012 a 23. 5. 2012, celkový počet 454 návštěv lze připsat 111 unikátním návštěvníkům, kteří během těchto návštěv prohlédli celkem 4 457 stránek. Takřka naprostá většina návštěv byla z České republiky, když cizích návštěv bylo pouze 10, tedy zhruba 2 %. Přibližně polovina návštěvníků navštívila stránky Krameria přímo (tedy již asi systém předtím někdy dříve používala), další polovina se na něj dostala z odkazujících stránek. Pro úplnost je níže ještě několik doplňujících informací:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Průměrný počet zobrazených stránek/návštěva: 9,82; • Průměrná doba trvání návštěvy: 13 min. 15 s.; • Míra okamžitého opuštění: 25,33 %; • Procento nových návštěv: 24,01 %.

²² TECHNIKA; Zdroje v TECH; <http://tech.iib.cz/napoveda/zdroje-v-tech>

²³ Kramerius 4; <http://k4.techlib.cz/search/>

²⁴ Kramerius 4; Návod; <http://k4.techlib.cz/search/help/cs.jsp>

	Je nutné zmínit, že tyto statistiky mohou být zavádějící, vzhledem k tomu, že se do nich započítávají i návštěvy administrátorů digitální knihovny, které mohou tvořit většinu přístupů.
Počet zdrojů	V současné době Kramerius 4 disponuje celkem 949 monografiemi, ze kterých je jich ovšem volně dostupných pouze 165. Monografie jsou převážně české (821), za zmínku stojí i počet německých (53), anglických (32) a slovenských (23) výtisků. Dále Kramerius obsahuje 6 veřejně přístupných periodik a 3 neveřejně přístupná periodika. Celkově je tak digitalizováno 232 392 stránek, ze kterých je volně dostupných 71 263. ²⁵
Vyhodnocení	 <p>Slabé stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Velmi nízký počet návštěv, ze kterých většinu pravděpodobně tvoří návštěvy administrátorů; • Poměrně dlouhá načítací doba stránek.
Doporučení	<ul style="list-style-type: none"> • Větší marketing a propagace pro poskytovanou službu, počet návštěv i využívanost stránek je velmi nízká; • Zrychlení načítání stránek pro uživatelské zpříjemnění systému.

5.2.6 Open Access

Popis elektronické služby	Open Access , aneb otevřený přístup aneb cesta bez bariér k vědeckým informacím, má za cíl zpřístupňování vědecko-výzkumných výsledků bezplatně a trvale široké veřejnosti na internetu. ²⁶
Nabízené služby	<ul style="list-style-type: none"> • Bezplatný online přístup k výsledkům vědy a výzkumu; • Kumulace a marketing mezinárodní iniciativy Open Access v ČR (psaní článků, pořádání vzdělávacích akcí).
Přístup	Volný online přístup
Poplatky	Zdarma
Návštěvnost (využití)	n/a
Počet zdrojů	<p>V nabídce elektronických zdrojů má NTK dva OA zdroje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • IEEE Computer Society Digital Library - digitální knihovna nabízí on-line volný přístup do 20 časopisů společnosti IEEE Computer Society a 1000 vybraných konferenčních materiálů IEEE); • DOAJ - Directory of Open Access Journals.²⁷ <p>Dále se NTK angažuje v projektu SCOAP3 - Sponsoring Consortium for Open Access Publishing in Particle Physics, které si dalo za cíl rozvoj publikování pod open access a rozvoj otevřených repozitářů, vhodných pro ukládání preprintů a výsledků zkoumání z oblasti fyziky částic.²⁸</p>
Vyhodnocení	

²⁵ Kramerius 4; <http://k4.techlib.cz/search/>

²⁶ Národní technická knihovna; Open Access (OA); <http://www.techlib.cz/cs/1155-open-access/>

²⁷ Národní technická knihovna; Open Access (OA); <http://www.techlib.cz/cs/1155-open-access/>

²⁸ Více viz <http://scoap3.org/>.

Doporučení	<ul style="list-style-type: none"> Rozšíření databáze dokumentů poskytovaných prostřednictvím služby Open Access.
-------------------	--

5.2.7 PSH

Popis elektronické služby	<p>Polytematický strukturovaný heslář (PSH) je česko-anglický slovník hesel, který slouží jako nástroj pro pořádání a vyhledávání dokumentů podle tématu. PSH obsahuje více než 13 800 hesel ze všech základních oblastí lidského poznání.</p>
Nabízené služby	<ul style="list-style-type: none"> Přístup k více než 13 800 heslům v českém i anglickém jazyce; Automatická indexace dokumentů hesly PSH; Prohlížení PSH - webové rozhraní pro vizualizaci hesel a vztahů PSH; PSH Manager – webové rozhraní pro indexátory a pracovníky referátu PSH.
Přístup	<p>PSH je nově uvolněn v rámci licence Creative Commons pod licenčním schématem CC BY-SA 3.0 - Uvedte autora-Zachovejte licenci 3.0 Česko. PSH/SKOS je možné zdarma a libovolně používat, kopírovat, šířit a upravovat, avšak s povinností uvést primárního autora (Národní technická knihovna v Praze).</p> <p>Hlavní formát, v němž je PSH dostupný, je MARC21 pro autoritní záznamy. PSH byl také převeden do formátu SKOS (Simple Knowledge Organization System), který je dostupný v zápisu RDF+XML.</p>
Poplatky	Zdarma
Návštěvnost (využití)	<p>Aktivními uživateli jsou kromě Národní technické knihovny v Praze např:</p> <ul style="list-style-type: none"> Knihovna Českého vysokého učení technického v Praze; Ústřední knihovna Vysokého učení technického v Brně; Vědecká knihovna v Olomouci; Knihovna Západočeského muzea v Plzni; Ústřední knihovna Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě; Univerzita Pardubice – využívá PSH k indexaci odborných profilů vědecko-výzkumných pracovníků univerzity.
Počet zdrojů	<ul style="list-style-type: none"> 13 800 hesel rozdělených do 44 tematických řad, každé z hesel je v rámci oboru zařazeno do šesti-, výjimečně sedmi-stupňové hierarchie.
Vyhodnocení	<div style="text-align: center;"></div> <p>Silné stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> Rychlý, intuitivní systém vyhledávání v rámci fondu NTK
Doporučení	<ul style="list-style-type: none"> Podpora užívání PSH v partnerských knihovnách; Rozšíření PSH mezi komunitou běžných uživatelů internetu, kteří jej mohou využít například pro předmětovou indexaci webových dokumentů.

5.2.8 SFX

<p>Popis elektronické služby</p>	<p>SFX je linkovací server. Jeho úkolem je připojovat odkazy na služby vhodné pro daný dokument. Linkovací server SFX je možno využít hned u několika služeb poskytovaných NTK:</p> <ul style="list-style-type: none"> • E-časopisy SFX; • Citation Linker; • Katalog NTK (Aleph), katalogy STM a VPK; • Placené databáze (např. Ebsco, Springer); • Výsledky vyhledávání na Portálu TECH; <p>Výsledky vyhledávání na Google Scholar - odkazy "Získat v NTK" a Najít v NTK.²⁹</p>
<p>Jaké služby nabízí</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Odkaz na plný text dokumentu (je-li k dispozici); • Odkaz na abstrakt dokumentu (je-li k dispozici); • Odkaz pro vyhledání dokumentu v dalších knihovnách; • Odkaz pro vyžádání dokumentu přes Document Delivery Services (DDS, služba dodání dokumentu); • Odkaz umožňující uložení citace; • Odkaz na uživatelské recenze knihy na Amazon.com; • Odkaz na další informace o knize na serveru Google Books.³⁰
<p>Přístup</p>	<p>Volně přístupný online</p>
<p>Poplatky</p>	<p>Zdarma, v případě na přesměrování na plnou verzi textu je k jeho přístupnosti nutná registrace uživatele v NTK.</p>
<p>Návštěvnost (využití)</p>	<p>n/a</p>
<p>Počet zdrojů</p>	<p>Zdroje NTK</p>
<p>Vyhodnocení</p>	
<p>Doporučení</p>	<p>n/a</p>

5.2.9 VuFind

<p>Popis elektronické služby</p>	<p>VuFind je open source katalog knihovních zdrojů navržený knihovníky pro knihovníky. Cílem VuFindu je umožnit uživatelům vyhledávat a prohlížet zdroje knihovny:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Katalog knihovny; • Časopisy, články; • Elektronické informační zdroje; • Institucionální repozitáře; • Institucionální bibliografie; • Další knihovní zdroje a fondy. <p>VuFind je modulární systém, knihovny mohou implementovat pouze základní systém nebo všechny komponenty. VuFind může být jako open source upravován a přizpůsobován potřebám, mohou být přidávány nové moduly apod.³¹</p>
---	--

²⁹ Národní technická knihovna; SFX; www.techlib.cz/cs/530-sfx-jednoduchy-popis/

³⁰ Národní technická knihovna; SFX; www.techlib.cz/cs/530-sfx-jednoduchy-popis/

³¹ VuFind; <http://vufind.org/>, Národní technická knihovna; VuFind; <https://vufind.techlib.cz/>

Jaké služby nabízí	<ul style="list-style-type: none"> • Vyhledávání ve zdrojích NTK; • Prohlížení zdrojů NTK podle signatury (kategorie A – K), jazyku, formát; • Sledování historie vyhledávání.
Přístup	Volně přístupný online
Poplatky	Zdarma – open source
Návštěvnost (využití)	<p>Od 1. 1. 2012 do 30. 6. 2012:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 19 375 návštěv (z toho 16 663 unikátních); • Průměrně zobrazeno: 2,3 stránky; • Cca 74 % návštěv pochází z ČR, 12 % ze Slovenska, 4 % z Německa; • 85 % návštěv jsou nové návštěvy, bounce rate (míra opuštění serveru ihned po vstupu – po zobrazení pouze jedné stránky): cca 72 % • 88 % návštěv přichází z vyhledávání Google, 8 % jsou přístupy přímo na vufind.techlib.cz
Počet zdrojů	Vyhledávání ve fondech NTK (598 415 zdrojů) a VŠCHT (32 698 zdrojů)
Vyhodnocení	 <p>Silné stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • VuFind umožňuje sofistikované vyhledávání ve zdrojích knihovny, uživatelsky přívětivý a jednoduchý, rozlišuje zdroje podle typu <p>Slabé stránky:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nízká propagace, není zpřístupněno přímo z úvodní stránky NTK
Doporučení	<ul style="list-style-type: none"> • Rozšíření propagace vyhledávače VuFind

6 Doporučení pro zefektivnění elektronických služeb poskytovaných NTK

Následující kapitola obsahuje popis a vyhodnocení koncepčních opatření, která byla identifikována v oblasti pořizování a prezentace EIZ na NTK i v celé síti knihoven v ČR. Detailní opatření vztahující se k jednotlivým elektronickým službám jsou obsažena v kapitole 5.2 Elektronické služby poskytované NTK u popisu konkrétní elektronické služby.

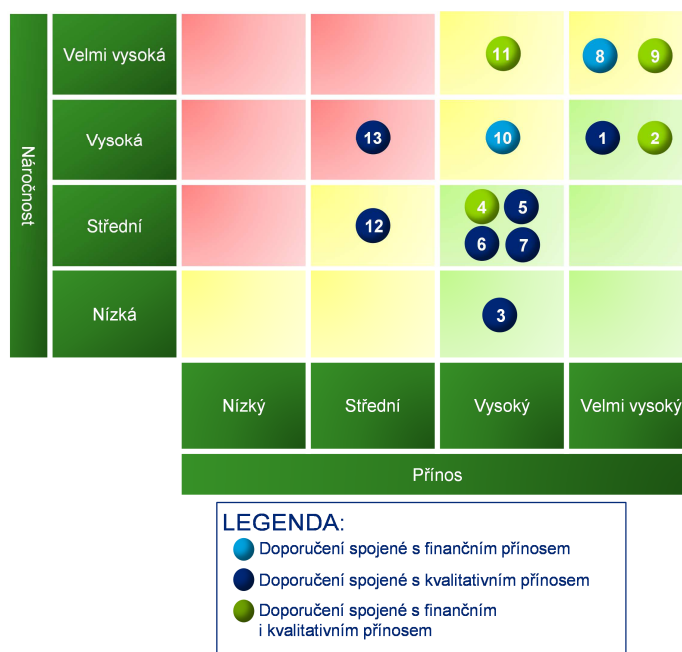
6.1 Vyhodnocení navržených doporučení na matici přínos-náročnost

Doporučení byla podle jejich bodového hodnocení přínosu a náročnosti (časové, finanční) zobrazená na matici přínos-náročnost. Přínos a náročnost byla hodnocena na stupnici 1 – 4 (nízký/nízká – střední – vysoký/vysoká – velmi vysoký/velmi vysoká).

Doporučení, která se nacházejí v zelené oblasti (doporučení s vysokým/velmi vysokým přínosem a nízkou/střední/vysokou náročností) jsou vhodná pro okamžitou implementaci.

Doporučení, která se nacházejí ve žluté oblasti (doporučení s nízkým/středním přínosem a se nízkou/střední náročností, nebo s vysokým/velmi vysokým přínosem a vysokou/velmi vysokou náročností) jsou středně vhodná pro realizaci. Pro implementaci jsou doporučení z této kategorie vhodná v případě, že doporučení z předchozí kategorie byla již implementována, a v případě, že doporučení v této oblasti mají vysokou prioritu.

Doporučení, která se nacházejí v červené oblasti (doporučení s nízkým/středním přínosem a se střední/vysokou/velmi vysokou náročností) nejsou v dlouhodobé perspektivě vhodná pro realizaci. Výběr doporučení z této kategorie je vhodný pouze v případě, že již byla implementována všechna doporučení z předchozích kategorií, případně se zde nacházejí doporučení, s jejichž implementací je spojen politický zájem.

Obrázek 8: Vyhodnocení doporučení na matici přínos-náročnost

6.2 Seznam a popis doporučení

Následující tabulka obsahuje seznam doporučení včetně jejich rámcového popisu. U jednotlivých doporučení je uveden:

- **Název doporučení;**
- **Zdůvodnění potřeby** – proč bylo uvedené doporučení navrženo;
- **Náročnost (časová, finanční)** – na stupnici Nízká – Střední – Vysoká – Velmi vysoká;
- **Přínos** – na stupnici Nízký – Střední – Vysoký – Velmi vysoký. u přínosů finančního charakteru je rámcově vyčíslena výše přínosu;
- **Charakter přínosu** – podle toho, jaký přínos dané doporučení generuje, může být:
 - Kvalitativní – vede ke zvýšení spokojenosti návštěvníků NTK;
 - Finanční – doporučení vede ke zvýšení zisku;
- **Implementační kroky** – stručně uvedené kroky, které bude potřeba provést pro realizaci opatření.

Doporučení jsou v tabulce seřazena dle jejich umístění v matici přínos–náročnost (viz výše).

Číslo	Název doporučení	Oblast	Zdůvodnění potřeby	Náročnost (Časová, finanční)	Přínos (Výše přínosu)	Charakter přínosu (kvalitativní / finanční)	Priorita	Implementační kroky
1	Zavést testování uživatelské přívětivosti rozhraní webové stránky a elektronických informačních služeb Zefektivnit technologie na základě výsledků šetření	Soulad strategie a vize NTK na období 2012 - 2015 se strategií SMART Administration - oblast Technologie	Webová stránka NTK a jednotlivé elektronické informační služby se v některých aspektech jeví jako složité, s nižší úrovní uživatelské přívětivosti, vyhledávání EIZ je komplikované, často spojené s dlouhou reakční dobou pro zobrazení stránky a dalšími dílčími nedostatky.	Vysoká	Velmi vysoký	Kvalitativní		<ol style="list-style-type: none"> 1. Specifikovat požadavky a zpracovat zadávací dokumentaci pro spuštění systému uživatelského testování webových stránek a elektronických informačních služeb; 2. Realizovat výběrové řízení na dodavatele testování uživatelské přívětivosti; 3. Realizovat testování uživatelské přívětivosti prostřednictvím externího dodavatele; 4. Úprava internetové stránky a elektronických informačních služeb na základě výsledků šetření; 5. Pravidelná realizace testování uživatelské přívětivosti a aktualizace vzhledu a funkcionality internetové stránky a EIS na základě závěrů testování.
2	Vytvoření centrálního registru elektronických informačních zdrojů (EIZ) v ČR	Akvizice EIZ v ČR	Skutečnost, že knihovny nejsou vzájemně informované o zdrojích jiných knihoven, vede k duplicitnímu nákupu identických EIZ a značně znemožňuje meziknihovní službu v této oblasti.	Vysoká	Velmi vysoký	Kvalitativní Finanční		<ol style="list-style-type: none"> 1. Zpracování konceptuálního návrh centrálního registru EIZ v ČR včetně SW řešení, legislativní úpravy a stanovení administrátora centrálního registru EIZ (na centrální úrovni – MŠMT); 2. Legislativní úprava právních předpisů upravujících předmětnou oblast (zejména se jedná o zákon č. 130/2002 Sb. o podpoře výzkumu a vývoje, prováděcí vyhlášku k zákonu 257/2001 Sb., knihovní zákon, nařízení vlády 397/2009 o informačním systému VaVal) – ustanovení povinnosti knihoven zveřejňovat seznam EIZ – přispívat do centrálního registru EIZ atd.; 3. Zpracování SW řešení centrálního registru EIZ (bude řešeno v dalších částech projektu); 4. Zpracování modelu přispívání do centrálního registru EIZ včetně sdělení institucím; 5. Průběžná aktualizace centrálního registru EIZ ze strany institucí. Poskytování uživatelské podpory. Ukládání sankcí v případě neplnění povinnosti.

Číslo	Název doporučení	Oblast	Zdůvodnění potřeby	Náročnost (Časová, finanční)	Přínos (Výše přínosu)	Charakter přínosu (kvalitativní / finanční)	Priorita	Implementační kroky
3	Vytvořit ukazatele měření (KPIs) pro jednotlivé EIS - zavést automatizovanou tvorbu statistik v oblasti návštěvnosti a plnění obsahu jednotlivých elektronických služeb	Prezentace EIZ NTK	Není nastaven systém sledování pohybu uživatelů při využívání jednotlivých EIS. Existuje potenciál větší automatizace tvorby statistik v oblasti návštěvnosti a plnění obsahu.	Nízký	Vysoký	Kvalitativní		<ol style="list-style-type: none"> 1. Nastavení KPIs využívání a přidávání zdrojů u jednotlivých EIS (např. délka setrvání na stránce, doba po nalezení zdroje, úspěšnost nalezení, atd.); 2. Nastavení systému sledování KPIs (např. využitím služby Google analytics); 3. Pravidelné sledování a vyhodnocování KPIs.
4	Zefektivnit řízení jednotlivých agend a procesů, zavést systém průběžného sledování výkonnosti a hodnocení a také sledování spokojenosti zákazníků při interakci Zefektivnit procesy v rámci operativní činnosti s cílem zvýšení prostoru pro odbornou/expertní činnost. Zefektivnit technologie vzhledem k interním uživatelům (administrátoři systému, úředníci) s cílem co nejvyššího zjednodušení administrativních úkonů	Soulad strategie a vize NTK na období 2012 - 2015 se strategií SMART Administration - oblast Organizace, Úředník, Technologie	V rámci administrativního zázemí NTK, byly na základě procesní analýzy realizované v předchozí části projektu identifikovány rezervy. Obecně lze říct, že procesy v rámci zajištění běžného fungování NTK jsou spojeny s vyšší úrovní administrativní náročnosti a vysoce zatěžují pracovníky NTK, kteří mají pouze omezený prostor na využívání svých expertních znalostí a zkušeností na koncepční, strategické a rozvojové činnosti	Střední	Vysoký	Kvalitativní Finanční		<p><i>Toto doporučení v sobě koncentruje více doporučení vztahujících se ke zefektivnění procesů a využívaných technologií (jedná se např. o zavedení elektronického oběhu dokumentů, proškolení personálu pro práci s provozními systémy apod.)</i></p> <p><i>Konkrétní opatření k zefektivnění procesů a technologií jsou obsažena ve výstupech předchozích částí (zejména část 1: Zefektivnění procesů).</i></p>
5	Vytvořit seznam knih přístupných v elektronické podobě na NTK (prostřednictvím vzdáleného přístupu z terminálů v prostorách NTK)	Prezentace EIZ NTK	Neexistuje přehled monografií, které jsou dostupné v elektronické podobě – tuto skutečnost zjistí uživatel až „náhodně“, kdy se mu po vyhledání knihy objeví její dostupnost v elektronické podobě.	Střední	Vysoký	Kvalitativní		<ol style="list-style-type: none"> 1. Zpracovat přehled knih přístupných v elektronické podobě; 2. Zveřejnit seznam knih přístupných v elektronické podobě na internetových stránkách NTK (v katalogu Aleph uvést knihy přístupné elektronicky); 3. Na internetových stránkách NTK upozornit na zveřejnění tohoto seznamu.

Číslo	Název doporučení	Oblast	Zdůvodnění potřeby	Náročnost (Časová, finanční)	Přínos (Výše přínosu)	Charakter přínosu (kvalitativní / finanční)	Priorita	Implementační kroky
6	Rozšířit nákup knih v elektronické podobě (včetně motivace českých vydavatelů k prodeji knih v elektronické podobě)	Akvizice EIZ v ČR, v rámci NTK	Nižší nabídka knih (zejména českých) v elektronické podobě přístupných prostřednictvím vzdáleného přístupu	Střední	Vysoký	Kvalitativní		<ol style="list-style-type: none"> Vyhodnotit současnou akvizici knih v elektronické podobě – v případě akvizice nízkého počtu knih zintenzivnit tuto akvizici – zejména v oblasti českých knih; Konzultovat s vydavateli českých knih možnost rozšíření nabídky knih v elektronické podobě.
7	Zavést pravidelné průzkumy spokojenosti zákazníků s kvalitou, rozsahem a dostupností EIZ	Akvizice a prezentace EIZ v ČR, na NTK	Požívatelství EIZ není cíleno na naplňování potřeb zákazníků. Sledování zpětné vazby spokojenosti zákazníků s kvalitou, rozsahem a dostupností EIZ není prováděno na pravidelné bázi.	Střední	Vysoký	Kvalitativní		<ol style="list-style-type: none"> Zpracovat metodiku realizace pravidelných průzkumů spokojenosti zákazníků NTK/široké veřejnosti s kvalitou poskytovaných EIS; Zpracovat dotazníky; Pravidelně umísťovat dotazníky na internetových stránkách NTK, příp. na stránkách konkrétních EIS; Realizovat vyhodnocení dotazníků; Implementovat hlavní zjištění – upravovat design a funkcionality EIS na základě hlavních zjištění dotazníků.
8	Nastavení dlouhodobého, koncepčního a efektivního modelu nákupu EIZ pro výzkum, vývoj a inovace (VaVal) v ČR včetně modelu financování na bázi nejlepší praxe (např. Finský model) Ustanovení aktivní role NTK v tomto systému	Akvizice EIZ v ČR	Nejednotný přístup k pořizování EIZ u jednotlivých knihoven, velké množství nekoordinovaných projektů, neexistenci centrálního místa pro administraci a koordinaci projektů na národní úrovni, nejednotný přístup k EIZ ze strany uživatelů (portál) a to jak na úrovni jednotlivých knihoven, tak na národní úrovni, neexistence centrálního registru EIZ.	Velmi vysoká	Velmi vysoký	Finanční		<ol style="list-style-type: none"> Zpracování studie proveditelnosti modelu nákupu EIZ v ČR včetně modelu financování (ve formě variantního řešení) – bude součástí dalších částí projektu; Oponentura studie proveditelnosti ze strany centrálních orgánů (MŠMT, Rada pro výzkum, experimentální vývoj a inovace); Výběr nejvhodnější varianty k realizaci; Zajištění potřebných legislativních úprav; Implementace centrálního nákupu EIZ do systému ČR; Pravidelné vyhodnocování a aktualizace modelu centrálního nákupu EIZ v ČR.

Číslo	Název doporučení	Oblast	Zdůvodnění potřeby	Náročnost (Časová, finanční)	Přínos (Výše přínosu)	Charakter přínosu (kvalitativní / finanční)	Priorita	Implementační kroky
9	Vytvořit jednotné uživatelské rozhraní poskytující komfortní prostředí pro vyhledávání heterogenních informačních zdrojů (sjednocení elektronických informačních služeb NTK)	Soulad strategie a vize NTK na období 2012 - 2015 se strategií SMART Administration - oblast Technologie Prezentace EIZ NTK	Vyhledávání elektronických zdrojů se liší podle jejich typu. Uživatel musí podle typu poptávaného dokumentu zvolit tu správnou cestu, kterou zdroj hledat.	Velmi vysoká	Velmi vysoký	Kvalitativní		V současné době již probíhá hodnocení tzv. „discovery systémů“ (nástrojů pro centralizované vyhledávání EIZ pro jednotlivé instituce). V případě, že bude v rámci výběrového řízení vybrán vhodný dodavatel, NTK bude disponovat tímto nástrojem.
	Zkvalitnit a zjednodušit možnosti vyhledávání informací – vyhledávání na bázi „jedné příkazové řádky“ – Google search (seřazení podle relevance, žebříčky)							
10	Zintenzivnit marketing a prezentaci elektronických informačních služeb NTK Rozšířit cílovou skupinu potenciálních zákazníků a realizovat její aktivní oslovení	Soulad strategie a vize NTK na období 2012 - 2015 se strategií SMART Administration - oblast Občan	Elektronické informační služby NTK nejsou dostatečně propagovány mezi zákazníky NTK a mezi potenciálními zákazníky. Návštěvnost některých EIS je relativně nízká.	Vysoká	Vysoký	Finanční		<ol style="list-style-type: none"> 1. Zpracování přehledu cílových skupin (současných i potenciálních) jednotlivých elektronických informačních služeb NTK; 2. Zpracování dílčích marketingových strategií jednotlivých EIS (cílených); 3. Realizace marketingových kampaní u jednotlivých EIS; 4. Vyhodnocení úspěšnosti marketingových informačních služeb.

Číslo	Název doporučení	Oblast	Zdůvodnění potřeby	Náročnost (Časová, finanční)	Přínos (Výše přínosu)	Charakter přínosu (kvalitativní / finanční)	Priorita	Implementační kroky
11	Iniciovat novely zákonů, resp. návrhy zákonů v kooperaci se sítí knihoven ČR s cílem zefektivnění legislativy upravující oblast knihovnictví – např. ustanovení centrální instituce pro realizaci nákupu EIZ, pro koordinaci projektů v oblasti digitalizace, stanovení povinnosti zveřejňování nakupovaných EIZ, sjednání výhodnějších licenčních podmínek atd.	Soulad strategie a vize NTK na obd. 2012 - 2015 se strategií SMART Administration - oblast Legislativa	Legislativní úprava oblasti knihovnictví ne zcela reflektuje požadavky uživatelů. V této oblasti existuje potenciál pro zefektivnění poskytovaných služeb ukotvením povinností, resp. úpravou dalších ustanovení v zákonné úpravě (např. povinné zveřejňování seznamu dostupných EIZ knihoven apod.).	Velmi vysoká	Vysoký	Kvalitativní Finanční		<ol style="list-style-type: none"> 1. Zpracovat návrhy úprav zákonů – částečně bude výstupem tohoto projektu. Iniciovat spolupráci s ostatními knihovnami v oblasti zefektivnění současné legislativy – zpracovat návrhy úprav/novel zákonů; 2. Předložit návrhy příslušnému orgánu (MŠMT, MK, Rada vlády); 3. Iniciovat změnu stávající legislativy – v kompetenci příslušných orgánů.
12	Implementovat princip cílově orientovaného rozpočtování - napojit strategické cíle na financování (alokovat konkrétní výši z příspěvku z MŠMT na strategické priority) (cílově orientované rozpočtování)	Soulad strategie a vize NTK na obd. 2012 - 2015 se strategií SMART Administration - oblast Finance	Strategické cíle NTK nejsou vždy napojeny na financování ze strany MŠMT, z tohoto důvodu často dochází k nemožnosti jejich realizace.	Střední	Střední	Kvalitativní		<i>Zavedení principu cílově orientovaného rozpočtování ze strany MŠMT – realizace opatření spadá do kompetence MŠMT.</i>
13	Realizovat kroky k zapojení NTK do strategické a koncepční činnosti MŠMT v oblasti rozšiřování informační gramotnosti	Soulad strategie a vize NTK na obd. 2012 - 2015 se strategií SMART Administration - oblast Legislativa	V rámci tvorby strategie rozšiřování informační gramotnosti nejsou využívány odborné poznatky a zkušenosti pracovníků NTK.	Vysoká	Střední	Kvalitativní		<ol style="list-style-type: none"> 1. Iniciovat zapojení NTK do strategické a koncepční činnosti MŠMT v oblasti rozšiřování informační gramotnosti poskytování informačních služeb a zajišťování infrastruktury pro výzkum a vývoj – na základě odborné činnosti v dané oblasti, komunikace s kontaktními pracovníky, účasti na Gremiálních poradách a další.

7 Použité zdroje

- Cornel University Library; *arXiv Business Model White Paper*; <http://arxiv.org/help/support/whitepaper>
- German National Library of Science and Technology; *TIB Open Access Policy*; <http://www.tib-hannover.de/fileadmin/dokumentlieferung/openaccess/TIB-OA-Policy-EN.pdf>
- German National Library of Science and Technology; University Library Hannover; *Library profile*; <http://www.tib.uni-hannover.de/en/tibub/about-us/library-profile.html>
- Slovenská národná knižnica; Elektronické informačné zdroje; http://www.snk.sk/swift_data/source/OS/D.%20Janovska/KIV/Elektronicke_informacne_zdroje.pdf
- International Coalition of Library Consortia; <http://www.library.yale.edu/consortia>
- Koncepce rozvoje knihoven 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven
- Kramerius 4; <http://k4.techlib.cz/search/>
- Kramerius 4; *Nápověda*; <http://k4.techlib.cz/search/help/cs.jsp>
- Národní digitální knihovna; <http://www.ndk.cz/narodni-dk>
- Národní knihovna – Knižnická revue – rok 2001 , č. 4, s. 239-241: Tuulu Haavisto: *Licence a knihovny*; <http://knihovna.nkp.cz/NKKR0104/0104239.html>
- Národní technická knihovna; *Ceník služeb Virtuální polytechnické knihovny (platný k 1. 1. 2012)*; <http://www.techlib.cz/files/download/id/557/cenik-vpk.pdf>
- Národní technická knihovna; *INFOZ; Elektronické informační zdroje z oblasti technických a aplikovaných přírodních věd pro výzkum (VZ09003)*; <http://www.techlib.cz/cs/o-nas/odborne-aktivita-ntk/elektronicke-zdroje-konsorcia-ntk/>
- Národní technická knihovna; *Knihovní řád služby eBooks on Demand (EoD)*; <http://www.techlib.cz/cs/823-knihovni-rad-eod>
- Národní technická knihovna; *Národní úložiště šedé literatury*; http://nusl.techlib.cz/index.php/O_sluzbe
- Národní technická knihovna; *Open Access (OA)*; <http://www.techlib.cz/cs/1155-open-access/>
- Národní technická knihovna; *SFX*; www.techlib.cz/cs/530-sfx-jednoduchy-popis/
- Národní technická knihovna; *VuFind*; <https://vufind.techlib.cz/>
- SCOAP - Sponsoring Consortium for Open Access Publishing in Particle Physics; <http://scoap3.org/>
- SMART Administration; *Hexagon efektivní veřejné správy*; <http://www.smartadministration.cz/hexagon>
- Stockholm University Library; <http://www.sub.su.se/home.aspx>
- Strategie SMART Administration 2007 – 2015 – efektivní veřejná správa a přátelské veřejné služby
- TECHNICA; *O projektu Oborová brána Technika (TECH)*; http://tech.jib.cz/napoveda/copy_of_oborova-brana-technika-tech
- TECHNICA; *Zdroje v TECH*; <http://tech.jib.cz/napoveda/zdroje-v-tech>
- VuFind; <http://vufind.org/>
- Žižková, Š.: *Elektronické zdroje nepadají z nebe*. Knihovna plus, ročník 2011, číslo 2. <http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus112/zizkova.htm>

Příloha č.1: Dostupné informace k problematice licencí

Internet nabízí řadu informací k problematice licencí, a to jak na zásadní, tak na praktické úrovni - několik adres uvádíme dále.

Existují dva důležité zdroje se všeobecnými informacemi, které jsou dobrým východiskem pro další postup:

- Liblicense, se serverem umístěným v USA: <http://www.library.yale.edu/~license/index.shtml>
- ECUP+, se serverem umístěným v Evropě: <http://www.eblida.org/ecup/licensing/>

Projekt TE@UP (Testbed implementation of the ECUP framework - Zkušební zavádění rámce vytvořeného Evropskou platformou uživatelů autorského práva) přinesl mnoho užitečného materiálu (viz <http://www.sub.uni-goettingen.de/gdz/tecup/workplant.htm#papers>):

- Memorandum of Understanding, (Memorandum o shodě) vypracované jak uživateli, tak držiteli práv;
- Report on strategy issues and recommendations (Zpráva o otázkách strategie a doporučeních) zpracované Thomasem Dreierem;
- Preliminary analysis of legal aspects in current business models (Předběžná analýza právních aspektů používaných obchodních modelů), zpracovaná Emanuellou Giavarra;
- Evaluation and recommendations on contracts and licences (Hodnocení a doporučení ke smlouvám a licencím), zpracovaná Emanuellou Giavarra.

Evropská prohlášení a doporučení

- EBLIDA Position on User Rights in Electronic Documents (Stanovisko EBLIDA k právům uživatele elektronických dokumentů [EBLIDA - European Bureau of Library, Information and Documentation Associations - Evropský výbor knihovnických, informačních a dokumentačních sdružení]): <http://www.eblida.org/ecup/docs/policy21.htm>;
- CECUP Position on User Rights in Electronic Documents (Stanovisko CECUP k právům uživatele elektronických dokumentů, které je verzí stanoviska EBLIDA): <http://www.eblida.org/cecup/docs/cecuppos.htm>;
- Licensing Digital Resources: How to avoid the legal pitfalls? ECUP Document (9 Nov.1998) (Získávání licencí na digitální zdroje : jak se vyhnout právním léčkám? Dokument ECUP z 9. listopadu 1998)** , k dispozici na WWW nebo v tištěné formě také v mnoha dalších jazycích, např. bulharsky, finsky, francouzsky, italsky a německy <http://www.eblida.org/ecup/docs/warning.html>.

Jednotlivá prohlášení a dokumenty konsorcií z různých částí světa

- Statement of Current Perspective and Preferred Practices for the Selection and Purchase of Electronic Information (ICOLC, March 1998) (Zpráva o stávající perspektivě a upřednostňovaném postupu výběru a nákupu informací v elektronické formě, ICOLC, březen 1998), <http://www.library.yale.edu/consortia/statement.html>;
- Principles for Licencing Electronic Resources, The University of Western Australia (September 1999) (Zásady získávání licencí elektronických zdrojů, září 1999): http://www.library.uwa.edu.au/collection/selection/principles_for_licensing.html;
- The "Guidelines and Checklist for Libraries" (October 1997) (Návod s kontrolními otázkami pro knihovny, říjen 1997), zpracovaný konsorciem univerzit v Nizozemsku a Německu <http://cwis.kub.nl/~dbi/english/license/licprinc.htm>;
- The "Principles for Licensing Electronic Resources" (July 1997) (Zásady získávání licencí elektronických zdrojů, červenec 1997), vyhlášené společně the American Association of Law Libraries, the American Library Association, the Association of Academic Health Sciences Libraries, the Association of Research Libraries, the Medical Library Association a the Special Libraries Association (Americkým sdružením právnických knihoven, Americkou asociací knihoven,

Sdružením vysokoškolských zdravotnědých knihoven, Sdružením vědeckých knihoven, Sdružením lékařských knihoven a Sdružením speciálních knihoven). Prohlášení je k dispozici na URL: <http://www.arl.org/scomm/licensing/principles.html>;

- The University of California Libraries Collection Development Committee "Principles for Acquiring and Licensing Information in Digital Formats" (May 1996) ("Zásady akvizice a získávání licencí na informace v digitální formě" Výboru pro tvorbu knihovních fondů Knihoven Kalifornské univerzity z května 1996). k dispozici na URL: <http://sunsite.berkeley.edu/info/principles.html>.

Terminologie z oblasti licencí

- Licensing Digital Resources: How to avoid the legal pitfalls? Viz výše
- US Liblicense List of License Vocabulary : Definitions of Words and Phrases Commonly Found in Licensing Agreements (Seznam výrazů spjatých s licencemi vydaný US Liblicense : definice slov a frází často používaných v licenčních dohodách): <http://www.library.yale.edu/~llicense/definiti.shtml>

Informace o licenčních konsorciích a domovské stránky z různých zemí

Všeobecný zdroj: Domovská stránka ICOLC dává přehled URL desítek konsorcií a uvádí jak všeobecnou charakteristiku konsorcií, tak odkaz na jejich domovskou stránku: <http://www.library.yale.edu/consortia/>

- Dánsko/DEF: <http://www.deflink.dk/english/>;
- Estonsko/ELNET: http://www.utlib.ee/elnet/index_i.html;
- Finsko/FinELib: <http://www.lib.helsinki.fi/finelib/english/index.html>;
- Řecko/HEAL-LINK: <http://leykada.physics.auth.gr/eindex.htm>;
- Izrael/MALMAD: <http://libnet1.ac.il/~libnet/malmad.htm>;
- Švýcarsko (také v němčině a francouzštině): http://lib.consortium.ch/index_e.html.